

УДК: 745.51.04-035.3(497.11)
39:677.052.4(497.11)

**Др Милош
РАДОВАНОВИЋ**
дипл инж. арх.

**М. арх. Бранкица
ШУТИЋ**
Факултет техничких наука Чачак

ИСТРАЖИВАЊЕ ПРЕСЛИЦА СА СТАНОВИШТА ДИЗАЈНА

АПСТРАКТ: *Преслице су, као уйшредни предмет и алат за израду нити од кудеље, истраживане са становишта и методологијом дизајна, а добијени резултати су презентовани у овом раду. За истраживање је изабрана серија од 30 репрезентативних узорака преслица - 20 из збирке Народне музеја у Чачку и 10 из приватних збирки са подручја Западне Србије. Овим истраживањима су обухваћене најважније комоненте преслица са становишта дизајна: техничко-функционална, ергономска и естетска. Приликом истраживања, због важних карактеристика преслица из области дизајна, посебна пажња је посвећена пропорцијама и њиховој естетској комоненти. За потребе истраживања извршено је техничко снимање изабраних узорака и израђена је техничка документација са свим шредним мерама и детаљима који су послужили као основа за наведена истраживања. У оквиру естетских комоненти анализирани су облик, величина, естетски додаци, украси и боје. Естетским додацима обухваћени су розете, геометријски и ефлорални елементи, као и хералдички и религиозни симболи.*

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *преслица, пропорције, дизајн, естетска комоненте, ергономија, розете, орнаменти*

УВОД

Употребни предмети коришћени у традиционалном сеоском домаћинству до сада су истраживани и разматрани претежно са етнолошког становишта, што је утицало да неки њихови важни сегменти и карактеристике остану непознати и неразјашњени. Због тога је предмет овог рада био истраживање употребних предмета (на примеру преслице) са становишта дизајна. То значи да су истражени најважнији елементи: техничко-функционалне, естетске и ергономске компоненте предмета.

Као пробни модел за ово истраживање узета је преслица, један од једноставнијих

предмета по конструкцији и функцији, али богат по облику и другим естетским карактеристикама.

Преслица је алат, али и средство за израду нити-конца од кудеље конопље, лана или вуне. То је био основни материјал за израду тканине на разбоју, али и предмета израђиваних техником плетења у традиционалном домаћинству. Оне су, поред економске, имале и много ширу друштвену улогу (једним делом чак и улогу данашњих медија, јер су служиле и за преношење порука, идеја, симбола, али и осећања и схватања у времену у коме су настале).

За ово истраживање узети су репрезентативни примерци из збирке Народног музеја у Чачку, као и један број преслица из приватних збирки са ширег подручја Западне Србије. Истраживане преслице по свом основном облику припадају преслицама-лопатама и могу се сврстати у три основна типа: кружно-лопатасте, лопатасте и копљасто-лопатасте.¹

ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРЕСЛИЦА СА СТАНОВИШТА ДИЗАЈНА

Истраживање преслица са становишта дизајна подразумева анализу начина њиховог стварања укључујући све четири главне компоненте: *техничко-функционалну, естетску, ергономску и економску*.

Техничко-функционална компонента подразумева истраживање и анализу примењених материјала, конструкције технологије и квалитета израде, *естетска* обухвата величину, облик, пропорцију, орнамент и боју, *ергономска* се односи на истраживање усклађености предмета са димензијама и обликом људског тела и његових делова, док *економска* подразумева економске елементе и карактеристике у стварању предмета и она у овом раду није посебно разматрана.

Преслице су као алат и употребни предмет по свим елементима максимално прилагођене својој основној намени. Оне су тако обликоване да омогућавају лако и ефикасно предење, односно претварање кудеље у конач и нити и представљају изузетно функционалан предмет.

По својој конструкцији састоје се из два основна функционално повезана дела - од лопате у горњем и дршке у доњем делу. Лопата је у виду танке краће дашчице (пресла) и служи за причвршћивање кудеље. Она је обликована

на различите начине, тако да поред главне (функционалне) има и важну естетску улогу.

Према облику лопате оне добијају и своје посебне естетске карактеристике и различите називе. Истраживане преслице имају три основна облика такозване лопате. Највећи број је кружно-лопатастог облика, односно доњи и горњи део лопате је полукружно завршен, мањи број је чисто лопатастог облика (у доњем делу је завршен полукружно или лучно, а у горњем равно), док најмањи број анализираних преслица има копљасто-лопатасти облик (у доњем делу је завршен полукружно или лучно, а у горњем у виду шиљка или копља). Лопате код анализираних преслица, без обзира на тип, у највећем броју узорака имају сложен облик.

Дршка служи да се преслица причврсти за појас преље (задене) и да се положај кудеље прилагоди анатомији прељине руке. Дршке преслице су заједно са лопатом најчешће израђене из једног комада дрвета. Али има примера када су лопата и дршка израђене из два посебна дела који су међусобно повезани преко усадника или на неки други начин.

Материјал за израду преслица је квалитетно дрво различитих врста. Оно мора бити здраво, чврсто, постојано и посебно погодно за обраду разним техникама сечења, стругања, бушења, резбарења.

За израду преслица које су предмет овог истраживања из збирке Народног музеја у Чачку употребљаване су разне врсте дрвета: чамово, буково, јаворово, јасеново, смреково и врбово. Врста је зависила и од облика и врсте преслице, али и од дрва у крају у коме је мајстор за израду преслица живео.²

Поред функције посебна пажња се приликом израде посвећивала њиховој ергономичности, односно да њене димензије и облик буду прилагођени мерама и анатомији

[1] Братислава Владић-Крстић, *Преслице у традиционалној култури Србије* (Етнолошки музеј у Београду : Београд, 1995), 43.

[2] Снежана Ашанин-Шапоњић, *Преслице*, каталог изложбе (Народни музеј Чачак, Чачак, 2004), 11.

људског тела, тј. преље. Тако је лопата преслице димензионисана и обликована не само да омогући да кудеља фино легне и да се причврсти, већ и да њен положај и величина буду усклађени са величином и положајем прељине руке. Ергономичност се посебно остваривала величином и обликом дршке која омогућава да се преслица увлачењем и извлачењем из појаса усклади са анатомијом преље. Мајстори су о томе посебно водили рачуна на тај начин што су често израђивали преслице за познате особе, па су тада димензије и облик прилагођавали конкретној особи и њеној анатомији. Да је то тачно сведоче и „мале“ дечије преслице које су имале едукативну улогу у обуци женске деце вештинама предења, али говоре и о њиховој ергономској усклађености са величином и анатомијом дечијег тела. Посебно важну ергономску улогу код преслица имале су пропорције. Оне су служиле да успоставе правилне међусобне односе појединих делова преслице и да их ускладе са величином и анатомијом преље.

Трећа важна компонента при анализи преслице јесте њена естетска компонента. Она се код остварује преко величине, облика, орнамента или украса и боје. Величина представља просторну одређеност предмета и она је у највећој мери одређена наменом. Поред величине целог предмета и његови делови имају своје мере које би међусобно морале да буду усклађене да би предмет био хармоничан и лак за употребу.

Облик анализираних преслица је у највећој мери условљен њеном наменом, али на њега утичу и усклађеност са анатомијом корисника (прељом), као и облици предмета у његовом окружењу и естетска схватања средине и времена у коме је настала, а у великој мери и умешност и таленат мајстора.

Орнамент или украс је као естетски елемент имао улогу да створи, односно повећа лепоту која је имала важну психолошку и едукативну улогу у традиционалној

патријархалној средини. Орнамент или украс је поред естетског имао и функционалну улогу да пренесе симболе, поруке и схватања средине. Често је представљао и статусни знак власнице (преље), али је објављивао и естетска начела самог мајстора.

Боје приликом израде у најстаријем периоду нису коришћене (преслице су биле неофарбане), али временом почињу да се употребљавају као естетски елемент, прво уздржано, а касније понекад и у већој мери, и њихова улога је била да повећају естетско дејство или лепоту предмета. Често су служиле да нагласе и истакну неки детаљ или орнамент, а код неких преслица, нарочито у каснијем периоду, добијале су и важну естетску улогу. Код анализираних преслица примењиване су у ограниченој мери и колориту и код највећег броја присутан је махом само један браонкасти или жућкасти тон добијен премазом за дрво (фирнајз), а некад и бајцом. Боје су присутне у већој мери на ограниченом броју примерака преслица, али и тада уздржано и у смиреном колориту. Јачом бојом су само код мањег броја узорака наглашавани детаљи. За бојење су се најпре употребљавале природне, а у новије време (после Другог светског рата) и фабричке боје за дрво.

ПРОПОРЦИЈЕ ПРЕСЛИЦА

Пропорције представљају однос величине целог предмета и његових делова и међусобни однос мањег и већег дела. Оне имају важну улогу у усклађивању делова и целине предмета и представљају његов естетски, техничко-функционални и ергономски вид.

Са естетског становишта пропорције представљају принцип форме који служи да усклади делове и целину у тачно одређеним односима и да створи хармоничан и леп предмет.

Као ергономска категорија пропорција има улогу да величину предмета и његових

делова усклади са величином људског тела и његових делова. Код многих употребних предмета (колевка, кревет, столица, одевни предмети, обућа, квака на вратима, дршке предмета и друго) њихова величина зависи од величине човечијег тела или појединих његових делова, посебно оних који су у директном контакту са предметом, као што су рука, нога или шака. Пропорција има и важну улогу да повеже и усклади облик и величину предмета и да га функционално и естетски добро обликује.

Пропорцијама код употребних предмета коришћених у традиционалном домаћинству до сада се код нас скоро нико није бавио, осим Савко Јекић и то у малом обиму приликом изучавања дечијег мобилијара.³

Као пробни модел за ово истраживање изабрана је преслица, један од једноставнијих предмета по конструкцији и функцији, али богат по облику и естетским карактеристикама. Истраживање је обављено на серији од 30 репрезентативних узорака преслица од чега је 20 власништво Народног музеја у Чачку, а који су приказани у техничкој документацији и табелама. Истраживањем су обухваћена три типа преслица карактеристичних за ово подручје (кружно-лопатасте, лопатасте и копљастро-лопатасте), а уобличена је и информативно-техничка база са потребним подацима и техничким карактеристикама преслица. Подаци су узети претежно са картона из збирке Народног музеја у Чачку или од приватних власника (заједно са фотографијама), извршено је детаљно техничко снимање одабраних преслица, а затим су урађени технички цртежи са детаљима и мерама. Они су послужили као основа за истраживање пропорцијских односа и естетских карактеристика преслица (сл. 1 - 8).

[3] Савко Јекић, *Оптимизација ергономских услова дечијеј мобилијара према критеријуму квалитетности* (докторска дисертација одбрањена на Техничком факултету у Чачку 2011. године)

За истраживање је успостављен пропорцијски модел који омогућава откривање и примарних и секундарних и терцијалних пропорцијских односа код одабраних преслица. Примарне пропорције обухватају однос величина главних делова преслице (лопате, дршке) и целе преслице. Сви делови су ради боље прегледности и јасноће истраживања означени словима: цела преслица (П), лопата (Л), дршка (Д), ширина (Ш) и дебљина дршке (g). Секундари и терцијални пропорцијски односи подразумевају однос делова на лопати и дршци и означени су са Л1, Л2, Л3, Л4, Лн и Д1, Д2 и Дн.

Истраживање пропорција преслица обављено је на серији од 20 изабраних узорака, од чега 10 кружно-лопатастих (пошто је овај тип највише заступљен у збирци Народног музеја у Чачку) и по 5 узорака лопатастих и копљастро-лопатастих. Резултати истраживања су, са свим главним пропорцијским односима, ради боље прегледности приказани на табелама.

■ Кружно-лопатасте преслице

Анализом примарних пропорцијских односа, тј. међусобних односа главних делова преслица (табела 1, 1а), може се закључити да је код четири преслице од десет узорака однос величина лопате и дршке (Л:Д) 3:5, код три 3:4, док је код преостале три 1:2. Из презентованих података се види да пропорције између дршке и лопате нису уједначене и да је најзаступљенији пропорцијски однос 3:5, а да су преостала два пропорцијска односа 3:4 и 1:2 заступљена у проценту од по 20%. Други примарни пропорцијски однос између ширине и дужине лопате (Ш:Л) је уједначен и он код свих испитаних узорака износи 1:3. Трећа примарна пропорција обухвата однос између дебљине дршке и ширине лопате (g : Ш) и она код седам узорака износи 1:5, код два 1:4 и код једног 1:4.

Секундарне пропорције преслице код ових узорака представљају односе делова на лопати (Л1-н:Л) и оне су мање уједначене него примарне. Ове пропорције зависе од начина поделе лопате на делове и од начина њеног обликовања. Код истраживаних узорака кружно-лопатастих преслица они најчешће износе 1:2, 1:3, 1:4 и 3:4, а код терцијалних делова 1:5, 1:6, 1:8 и 1:12.

■ Лопатасте преслице

Анализом пропорција истражених узорака лопатастих преслица (табела 2) могу се закључити да су примарне пропорције код овог типа преслица доста уједначене. Пропорцијски однос између лопате и дршке (Л:Д) код свих узорака износи 1:2, а однос ширине и дужине лопате (Ш:Л) је код свих узорака 3:1. Трећа примарна пропорција која представља однос дебљине дршке и ширине лопате (g :Ш) је код већине узорака 1:5, а код по једног узорка 1:4 и 1:6. Секундарне пропорције између величине лопате и њених делова су уједначеније него код претходног типа и износе 1:3, 3:4, 3:5, а терцијалне 1:4 и 1:5.

■ Копљасто-лопатасте преслице

Трећа група истраживаних преслица припада копљасто-лопатастом типу. Анализом пропорцијских односа истражених узорака (табела 3) може се констатовати да су примарни пропорцијски односи између главних делова и код овог типа преслица уједначени. Однос дужине лопате и дршке (Л:Д) код већине узорака је 1:2, код мањег броја износи 2:5, а код једног узорка и 1:1. Други примарни пропорцијски однос између ширине и дужине лопате (Ш:Л) код четири истражена узорка износи 3:1, а код једног 4:1. Трећи примарни пропорцијски однос између дебљине дршке и ширине лопате (g :Ш) код три узорка износи 1:3, а код два 1:4.

Секундарне пропорције које представљају међусобне односе величина лопате преслице и њених делова и код овог типа су неуједначене.

Код истражених узорака овог типа оне имају односе 1:2, 1:3, 3:4 и 1:5, а пропорције терцијалних делова износе 1.6, 1:9 и 1:12.

Очигледно је да је, и поред тога што све истражене преслице и њихови типови немају исте пропорцијске односе, код свих узорака и њихових делова присутна употреба пропорција при њиховој изради. Мајстори су, почев од главних делова па све до детаља, строго водили рачуна о свим пропорцијама. То потврђују правилни и увек цели односи њихових делова (1:1, 1:2, 1:3, 1:4, 1:5, 2:3, 3:4, 3:5), што сигурно није случајно.

Први примарни пропорцијски однос између лопате и дршке преслице варира зависно од типа, подручја и времена где је преслица настала, а вероватно и од мајстора, те захтева и потребе корисника. Ови пропорцијски односи код највећег броја истражених узорака износе 1:2 (више од 60%). Код три узорка однос ових делова износи 3:5, а код по два узорка 2:5 и 3:4.

Други примарни пропорцијски однос између дужине и ширине лопате је најуједначенији код свих истражених преслица и он код 90% узорака износи 1:3, а код 10% 1:4. Трећи примарни пропорцијски однос између дебљине дршке и ширине лопате код испитаних преслица није исти и износи 1:5 код десет и 1:3 и 1:4 код по пет узорака. Секундарни пропорцијски односи на истраженим преслицама су мање уједначени од примарних и највише зависе од типа преслице и дизајна лопате или дршке, односно од њене поделе на делове. Међутим, и код секундарних делова преслице је, и поред тога што су њихови пропорцијски односи мање уједначени од примарних, у значајној мери присутна правилност у употреби пропорција. Тако код ове испитиване серије преслица секундарни пропорцијски односи најчешће износе 1:2, 1:3, 3:4, 1:4 и 1:5, а секундарне 1:6, 1:8, 1:9 и 1:12.

Из анализе пропорцијских односа код истражених преслица може се закључити да

сви имају правилне и целе односе бројева, што потврђује да је постојала једна основна заједничка мера која је садржана у свим мерама на преслици. Њиховом анализом код одабраних узорака утврђено је да та основна јединица била палац (2,6 цм), а веће мере стопа (31,5 цм) и лакат (65,4 цм).⁴

Пропорције су служиле и да преслицу ускладе са њеном наменом, а посебно са величином и анатомијом њених корисница (преља). То је посебно уочљиво код дршке чија дужина, а у једној мери и дебљина, варира да би се боље прилагодила величини и анатомији преље. Ергономска усклађеност са корисником се потврђује и једним примерком дечије преслице из збирке Народног музеја у Чачку, али и са два примерка преслица са скраћеном дршком, што је вероватно резултат захтева или потребе њених корисника.

Лопата на преслици има најстандардније пропорцијске односе и величину што је резултат њених функционалних захтева да се величина и облик прилагоде кудељи и руци преље.

Усклађеност преслице са анатомијом и мерама преље, односно њена ергономичност, остваривана је добрим делом и применом антропоморфних мера палца, стопе и лакта. Те мере су изведене из величине делова људског тела и њихови мањи делови увек представљају целе бројеве без зареза и децимала. То је мајсторима омогућавало лаку употребу мера и њихових односа, што је утицало на настанак функционалних, ергономичних и лепих преслица.

ЕСТЕТСКА КОМПОНЕНТА ПРЕСЛИЦА

Преслице су, поред функционалне, имале и важну естетску и симболичко-комуникативну улогу у средини у којој су настале и у

којој су употребљаване. Естетска компонента се формирала у процесу њеног стварања и њу сачињавају величина, облик, естетски додаци или украси и боја.

Величина преслице представља њене апсолутне димензије као што су дужина, ширина, дебљина и димензије њених делова (лопате и дршке). Поред главних и мањи секундарни делови преслице, односно делови лопате и дршке, имају своје конкретне мере. Упоредивањем димензија целе преслице и њених делова утврђено је да се сви они међусобно односе у тачно одређеним пропорцијским односима који доприносе усклађивању величина и тако утичу на естетски квалитет предмета. Димензије преслице и њених делова усклађене су са њеном функцијом, димензијама и анатомијом њених корисница (преља). Анализом мера утврђено је да је при одређивању димензија преслице и њених делова постојала заједничка основна мера коју су користили мајстори приликом израде. Код истраживаних преслица установљено је да је та основна мера била палац или цол (2,6 цм). Код већине анализираних преслица све мере подељене са величином палца дају целе бројеве, а ређе цео број и једну његову половину.

Облик преслице и њених делова условљен је њеном функцијом и конструкцијом, али је зависио и од многих других фактора (типа преслице, естетског схватања средине и времена у коме је настала, традиције и умешности мајстора).

Основни облици преслице развили су се у специфичним условима шире и уже средине у којој су настали, али и под утицајем традиције и начина употребе. Посебни облици преслица настали су у дугом периоду њихове употребе, усавршавања и прилагођавања различитим функционалним, а посебно естетским захтевима средине и времена.

Од великог броја познатих типова насталих на ширем српском етничком простору

[4] Тошић Владимир, *Мрчајевци и околина* (Мрчајевци : ауторско издање, 1978), 478.

Балкана у овом раду су анализирана три основна типа: кружно-лопатасте, лопатасте и копљастро-лопатасте преслице. Сва три наведена типа се, поред других елемената, највише разликују по облику лопате.

Кружно-лопатасте преслице имају лопату у облику правоугаоне издужене даске која је и на горњем и доњем делу најчешће кружно или лучно завршена. Лопатасте преслице имају лопату у облику правоугаоне даске која је са горње стране равно завршена, а са доње може бити равна (код неких примера заобљена), полукружна или у облику весла.

Копљастро-лопатасте преслице карактерише лопата која је на горњој страни шиљато завршена са врхом у облику копља. Ово су само основне карактеристике облика истраживаних преслица које представљају почетни оквир за даље дизајнирање појединих њених делова и детаља. Накнадно обликовање њених појединих детаља зависило је од умешности мајстора, естетских и друштвених схватања и потреба средине.

Истражене кружно-лопатасте преслице карактерише основна полукружна форма са горње и доње стране лопате која понекад добија облик и већег дела круга (сл. 1-4). Средњи део лопате је обично у облику правоугаоне мање даске која спаја горњи и доњи полукружни део. Код једног броја узорака врх лопате је најчешће завршен зубом који на врху добија кружну форму у облику главе као код преслица иб: Е 633 и Е 648. Код неких примерака се уместо једног на врху појављују три зуба, при чему је средњи посебно наглашен и обликован као код иб: Е 655. Често се код истраживаних примерака са овог подручја уместо зуба на врху појављује и крст. Код једног броја се на средњем делу лопате јављају перфорације најчешће у виду вертикалних трака, обично по две или три. Понекад се поред трака јављају и мали правоугаони отвори и сложеније перфорације са лучним деловима као код иб: Е 655. Спољашња ивица средњег

дела лопате код највећег броја узорака добија назубљену ивицу обично правилне геометријске форме различитих профилација које поред естетске имају и функционалну улогу (фиксирање конца за причвршћивање кудеље).

Дршка преслице је издуженог облика и у пресеку има кружни, а понекад и пљоснати облик са заобљеном ивицама. Код једног броја примерака између лопате и дршке се јавља усадник, најчешће у виду проширеног, лепо обликованог дела дршке. Усадник код неких примерака служи да причврсти дршку за лопату, а најчешће има улогу да у естетском погледу повеже дршку и лопату. Код свих истражених узорака овог типа примењени облици стварају хармоничну и естетски лепо обликовану целину.

Лопатасте преслице претежно имају полукружно завршену лопату у доњем делу (изнад дршке), док им је горња страна равна (сл. 5 и 6). По својој основној композицији лопата се код ових преслица састоји од доњег полукружног и горњег правоугаоног дела у виду даске која понекад може добити и трапезасту облик са горњом широм страном. Код неких примерака преслица, што није карактеристично за ово подручје, лопате са доње стране могу имати и равне или сложене облике или завршене у виду весла. Перфорације на лопатистим преслицама нису карактеристичне за овај крај и ређе се јављају на примерцима из збирке Народног музеја у Чачку. И код овог типа перфорације се јављају у виду вертикалних трака правоугаоника, крстића, а код једног узорка из Бреснице у виду правоугаоног отвора. Горњи правоугаони део лопате је код највећег броја истражених примерака на врху завршен трапезастим зубима у виду ластиног репа, а понекад се могу јавити и крстићи као код иб: Е 631. Бочне стране лопате и код овог типа преслица на средњем делу добијају назубљену геометријски профилисану ивицу која поред естетске улоге служи и да омогући боље причвршћивање кудеље.

Дршке истражених преслица су и код овог типа најчешће округлог, а ређе пљоснатог пресека.

Један број преслица овог типа између дршке и лопате добија усадник који је најчешће копљасто или купасто завршен у горњем делу, а примењени облици стварају хармоничну и естетски квалитетно обликовану целину.

Копљасто-лопатасте преслице код већине истражених примерака имају сложен облик најчешће састављен од доњег полукружног и горњег дела у облику правоугаоне на врху копљасто завршене даске (сл. 7 и 8). Код једног броја узорака композиција лопате може бити и сложенијег облика састављеног од три, а некад и од више делова копљасто завршених. На лопатама се код једног броја преслица јављају и перфорације најчешће у виду вертикалних прореза у облику трака, а некад добијају и друге, сложеније форме. Средњи део лопате је и код овог типа преслице са бочних страна назубљен профилацијом геометријског облика. Доњи део лопате код неких узорака овог типа може бити раван или са заобљеним угловима. Код оваквих преслица посебно је богато обликовано копље које може имати на врху зуб са кругом у облику главе, облик класичног копља, крста, луковице и других сложенијих форми. И код овог типа један број примерака између лопате и дршке има усадник копљасто или полукружно завршен на врху, док примењени облици стварају хармоничну и естетски богату целину.

Естетски додаци или **украси** имају важну улогу у стварању компоненте лепоте код преслица. Њих сачињавају розете, геометријски елементи, оквири, траке, религиозни и хералдички симболи и флорални елементи и детаљи.

Розета је један од најчешћих естетских елемената која понекад утиче и на прилагодњавање појединих делова преслице њеном облику. То је чест случај код облика лопате у доњем, а некад и у горњем делу код кружно-лопатастих преслица. **Розета** је украсни

елеменат основне кружне форме и јавља се у различитим варијантама као шестокрака, седмокрака, осмокрака или у другим сложеним облицима. Сам назив води порекло од речи *goza* (ружа или цвет). На преслицама се јавља у веома различитим облицима, али најчешће у виду шестокраке или шестолатичне форме конструисане шестаром у кругу. Најстарије розете се јављају још у Месопотамији на рељефима и стелама где имају седмокраки, осмокраки или сложен облик у виду звезде или сунца.⁵ На европском простору најстарија позната шестокрака розета у кругу јавља се на надгробном споменику етрурског владара Авлеса Белускеса из Ветулонije у VII-VI веку пре нове ере.⁶ Она се налази уклесана на штиту овог владара и сигурно је имала астрално или хералдичко значење (сл. 9). Иста розета присутна је и у каснијем периоду на неким римским споменицима, а професор Габричевић сматра да је имала астрално значење и да представљала соларни симбол.⁷ Шестокрака розета се појављује и на простору Балкана у римском периоду, посебно у римској провинцији Далмацији. Тако се јавља и на једној групи споменика из римског периода на простору западне Босне, Лике и Далмације који су, судећи по именима покојника, били подигнути локалним становницима. Такви примери су и споменици из Голубића код Бихаћа, а посебно споменик подигнут девојци Рајоне који се чува у Градском музеју у Сињу (сл. 11).⁸ Исти облик розете присутан је и у средњем веку на простору Балкана, а посебно на српском етничком простору. Тако се она јавља не само на споменицима, већ и у црквеној архитектури и уметничким и употребним предметма. На простору данашње Босне и Херцеговине појављује се и као симбол на стећцима, а такве примере имамо у Текији код

[5] Бранимир Габричевић, *Стигује и чланци о религијама и култовима античкој свијести* (Сплит: Књижевни круг, 1987), 96.

[6] Павел Тулајев, *Венећи* (Београд: Пешић и синови, 2004), 182.

[7] Бранимир Габричевић, *н. г.*, 60.

Братунца, Доњим Бакићима и Крижевићима код Олова.⁸ Овај тип розете присутан је и на средњовековним споменицима и стећцима на простору око Никшића у Црној Гори⁹ (сл. 10).

На простору данашње Србије у средњем веку шестокрака розета је чест елемент на амвонима храмова, архитектонској пластици, надгробним споменицима, накиту, керамици и другим употребним предметима. Такви примери су заступљени на архитектонској пластици у манастиру Жичи из XIII века¹⁰ (сл. 12), розети амвона цркве и надгробном споменику у Чечину код Студенице из XIV века¹¹, као и на већем броју надгробних споменика на средњовековној некрополи поред порушене цркве из XIV века у Дићима код Љига¹² (сл. 13). Овај украсни елемент се јавља и на сребрном позлаћеном дугмету из оставе у Банатској Дубици¹³ и као детаљ на керамици из старог града у Сталаћу.¹⁴ Шестокрака розета је присутна у српској уметности и на бројним употребним предметима и у периоду владавине Турака, али и после ослобођења од њих. Она се јавља на порталима цркава, црквеној опреми, подовима, иконостасима и вратима (рецимо на каменом порталу и розети у манастиру Благовештења Рудничког из XV века који је касније обнављан и поправљан и у турском периоду и у XIX веку). Розета овог типа налази се на амвону манастира Света Тројица на

Овчару из XVI века¹⁵ (сл. 14) и исклесана као централни мотив амвона храма Светог Вознесења у Чачку, вероватно из XIX века (сл. 18). Шестокраке розете су исклесане и на бројним надгробним споменицима из турског периода, а посебно из XIX века. Нарочито су илустративни примери из околине Новог Пазара, Неготина и Чукића код Крагујевца¹⁶ (сл. 15, 16, 17). Поред примене на каменој пластици ове розете се употребљавају и на елементима од дрвета у црквама (на улазним вратима, иконостасима и полијелејима). Такве примере имамо на иконостосу чачанске цркве, на полијелеју цркве брвнаре у Сечој реци и изнад северних врата цркве брвнаре у Јарменовцима¹⁷ (сл. 19). Шестокрака розета је у дугом периоду употребе изгубила своје првобитно значење и од периода хришћанства и средњег века постала универзалан естетски елемент посебно распрострањен на нашем простору. Поред изузетно честе употребе на преслицама она се употребљава и за украшавање других предмета од дрвета, метала, малтера и стакла. Распрострањеност овог елемента је толико велика да служи за украшавање колевки, сандука, металних капака на подрумским и таванским прозорима, пиластара, као и плафона на градским кућама и предмета од стакла (сл. 20). Он се често користи код преслица и као основна форма за стварање богатије композиције састављене од више розета различите величине и размештаја - пример из Теоца код Пријеполја и Павлице код Ушћа (сл. 21, 22). Шестокрака розета се поред класичне варијанте јавља и као централни мотив у оквиру других сложенијих облика као код узорака иб: Е 636, Е 648 и Е 1017. Јавља се и сложенији облик формиран умножавањем и ширењем основног облика розете

[8] Нада Милетић, *Стећци* (Београд : Југославија; Загреб : Спектар; Мостар: Прва књижевна комуна, 1982), 126.

[9] Слободан Раичевић, *Споменици у сџариј жупи Оновошћ* (Београд : РЗЗСК, 1992), 80, 81, 82.

[10] Феликс Каниц, *Србија земља и сџановништво*, друга књига (Београд : СКЗ, 1986), 15.

[11] Србан Бурић, Светлана Пејић, Божидар Крстановић, Синиша Темерински, „Споменици у сливу Студенице“, *Саопштења XXII, XXIII* (Београд, 1990), 1991, 210.

[12] Борисав Челиковић, *Светилишћа рудничкој краји* (Крагујевац : Каленић, 1998), 161, 162.

[13] Гордана Марјановић-Вујовић, Гордана Томић, *Накиш на шлу Србије*, каталог изложбе (Народни музеј Београд : Београд), 1982), 83.

[14] Душица Минић, Обренија Вукадин, Слободан Ђорђевић, „Средњовековни град Сталаћ“, *Рашка баштина 1* (Краљево, 1975), 189, 192.

[15] Милка Чанак-Медић, „Манастир Тројица под Овчаром“, *Рашка баштина 1* (Краљево, 1975), 92.

[16] Никола Дудић, *Сџара гробља и надгробни белези у Србији* (Београд : РЗЗСК, 1995), 229, 418.

[17] Драгиша Милосављевић, *Осаћански немари* (Београд : Просвета; Прибој : Завичајни музеј, 2000), 146.

као код узорка иб. Е 768 или као варијанта када се латице замењују троугловима као на узорку иб: Е 651.

Поред шестокраке на преслицама се јављају и други основни облици у виду четворокраке, осмокраке и вишекраке розете. Сложеније розете се обично формирају од више кружних прстенова који се затим испуњавају геометријским елементима као код узорка иб: Е 655, а некад се као централни мотив у средини може јавити и крст. Код неких преслица розета се може испунити и геометријским елементима, нарочито троугловима, као код преслице иб: Е 651.

Геометријски елементи и детаљи су на различите начине и у великој мери примењивани код истраживаних преслица. Најчешћи геометријски облици су троугао, ромб, правоугаоник, правоугаоник и квадрат са укрсношћом (дијагоналама), круг, кружни исечак, праве линије, цик-цак линије и траке, косе линије и шрафуре. Обично се ове просте геометријске форме ређају у низове или траке, понекад уоквирују линијама и онда употребљавају за стварање сложенијих облика.

Врло чест геометријски елемент код истраживаних преслица је цик-цак линија која је обично уоквирена правим или лучним линијама када се поставља у спољне прстенове розета као код узорака иб: Е 633, Е 636, Е 648, Е 766 и Е 774. Понекад се јавља и дупла цик-цак трака која такође може бити уоквирена линијама као код примера иб: Е 1016 и Е 1029. Код једног броја узорака уместо цик-цак линије јављају се цик-цак траке које могу бити просте и удвојене као код примера иб: Е 1029. Код неких примерака се поред обичних могу јавити и укрштене цик-цак линије и траке које стварају утисак низа ромбова.

Поред трака најчешће примењивани геометријски елемент код истражених преслица је троугао. Он се јавља у различитим видовима и комбинацијама са другим формама, линијама, тракама и шрафурама. Најчешће

се од троуглова формира низ у виду траке који може бити и уоквирен линијама, а затим се овај елемент прилагођава естетским захтевима и облику делова преслице, тако да овако формирана трака добија праве, лучне или кружне форме када се као код узорака иб: Е 655 и Е 648 смешта у кружни прстен розете. Троуглови су најчешће у тракама уоквирени равним линијама, а јављају се и у комбинацији са цик-цак линијама и тракама као код узорка иб: Е 656.¹⁸ Од троуглова се некад могу обликовати и сложеније форме умножавањем троуглова и трака и комбинацијом са ромбовима и трапезима. Умножавањем троуглова могу се добити још сложеније форме у облику шестоугаоне розете као код узорка преслице иб: Е 631.

Код једног броја истраживаних преслица присутна је употреба правоугаоника, понекад и квадрата, најчешће са уцртаним дијагоналама и поређаним у траке као код узорака иб: Е 655, Е 752 и Е 766 (сл. 23, 24). Понекад се ове форме постављају и у лучне прстенове розета, па се правоугаоници претварају у неку врсту трапеца са лучним странама као код узорка иб: Е 655.

Од геометријских форми често се на преслицама јављају и ромбови (најчешће у виду трака), а појављају се и у већим површинама као позадина или испуна других површина и форми као код примера иб. Е 635 и Е 1017. Некад се ромбови удвајају, умножавају или комбинују са троугловима, линијама и тракама као код узорка иб: Е 1029.

На малом броју примера јављају се и кружићи распоређени у траке или по одређеној форми као код узорка иб: Е 633, а понекад се употребљавају и лучни елементи у форми полумесеца израђени полукружним или лучним длетом као код узорка иб: Е 633. На неким узорцима јављају се и шрафуре, ређе самостално, а чешће у комбинацији са другим

[18] Снежана Шапоњић-Ашанин, *н. г.*, 15.

геометријским облицима, најчешће са троугловима, и поређани у траке као код примера иб: Е 655 и Е 1029.

Анализом геометријских форми примењиваних на истраживаним преслицама може се приметити да је велики број ових елемената, поред преслица, употребљаван и за украшавање других употребних предмета од дрвета, керамике, метала и текстила. Неки геометријски детаљи се јављају и на дрвеним елементима у традиционалној архитектури, на стубовима, јастуцима, гредама и плафонима.

Највећи број примењених геометријских облика на преслицама има дуг континуитет употребе на овом простору који сеже чак до праисторије. Он се може пратити од средњег века, преко турског периода, па све до новијег доба, преко разних употребних предмета и споменика. Тако се геометријски елементи сличног облика у виду троуглова, ромбова, низа правоугаоника са дијагоналама, цик-цак трака и троугаоном шрафуром јављају и на средњовековној керамици из Сталаћа¹⁹ (сл. 27). Слични елементи се и касније употребљавају на надгробним споменицима, порталима цркава, дрвеним вратима и многим предметима у периоду турске владавине и после ослобођења од њих у XIX и првој половини XX века (сл. 25, 26, 28) - на пример, на порталу цркве Свете Тројице код Пљеваља, вратима цркве брвнаре у Брзану код Лапова, вратима цркве брвнаре у Цветкама код Краљева, на дрвеном свећњаку из цркве брвнаре у Дубу, детаљ изнад врата Вукове куће у Тршићу и други²⁰ (сл. 29).

Флорални (биљни) елементи су присутни као чест естетски детаљ. Они су поред декоративне-естетске улоге имали и одређено симболичко значење - да остваре везу преље са култом вегетације и плодности, односно да се преко украшавања успостави веза са

биљним светом од чије је плодности у великој мери зависила и егзистенција домаћинства.²¹

Биљни елементи се јављају у различитим облицима на истраживаним преслицама, некад као главни елементи, чешће у комбинацији са розетама, геометријским елементима, а понекад и са религиозним и хералдичким симболима.

Код једног броја примерака јављају се у виду стилизованих гранчица са лишћем као код узорака иб: Е 648 и Е 1029 код којих су гранчице постављене вертикално и лучно у средњем делу розете. На неким преслицама биљни елементи се још више упрошћавају и своде на просте геометријске форме код којих се гранчице претварају у линије, а лиске у косе цртице, као на узорцима иб: Е 654, Е 752 и Е 1017. Код узорка иб: Е 654 јавља се стилизовани облик, али са богатом композицијом гранчица са листовима и цвећем. Биљни елементи на једном броју узорака се јављају у облику делимично стилизованих цветова сведених на геометријске форме као код иб: Е 631 и Е 633. Поред стилизованих флоралних елемената на једном броју истражених преслица употребљавају се и натуралистичке форме. Оне се некад комбинују са геометријским елементима који стварају оквире у виду правоугаоника, ромба или других сложенијих форми у које се смештају натуралистички биљни детаљи у виду лишћа и цвећа као код узорака иб: Е 632 и Е 753²² (сл. 26). Код неких преслица флорални елементи се комбинују са хералдичким и другим симболима као код преслице иб: Е-640. На неким примерцима се јавља и детаљ саксије са цвећем као код иб: Е 631 и Е 753 на којима он постаје централни мотив на лопати. (сл. 30) Детаљ саксије са цвећем се често јавља на преслицама у Србији о чему

[19] Душица Минић, Обренија Вукадин, Слободан Ђорђевић, *н. г.*, 182, 189.

[20] Драгиша Милосављевић, *н. г.*, 92, 102, 152, 178, 195.

[21] Снежана Шапоњић-Ашанин, *н. г.*, 12.

[22] Снежана Шапоњић-Ашанин, *н. г.*, 10.

сведоче и примерци из збирке Етнографског музеја Србије инв. бр. 11327, 200 и 1295.²³

Флорални елементи примењени на преслицама јављају се у сличном облику и на другим употребним предметима од дрвета и камена, али и као детаљи на фасадама објеката (сл. 32). Нарочито се јавља на надгробним споменицима и иконостасима цркава (сл. 33). Такви детаљи саксије са цвећем присутни су и на дрвеном иконостасу цркве Светог Вазнесења у Чачку из XIX века. Саксија са цвећем се овде јавља као централни мотив већег флоралног украса изнад двери, а цвеће се у хришћанству најчешће појављује као Богородичин атрибут²⁴ (сл. 31).

Хералдички, верски и други симболи такође су често присутни на преслицама. Они се јављају у облику крста, грбова, срца, соларних симбола, а на неким примерцима и у облику петокраке.

Крст је као верски и естетски елемент присутан на једном броју истраживаних преслица. У религиозном смислу он је симбол верске припадности власнице и средине и народа у коме је преслица настала. У естетском погледу он представља декоративни елемент који има улогу да повећа естетско дејство и због тога се при обликовању крста посебно водило рачуна. Крстови на преслицама се јављају на различитим местима, имају различите облике и израђивани су на различите начине. Могу бити у облику рељефа, прореза или перфорације у просторном облику и изведени бојом. Јављају се некад и на розетама, често и у стилизованом облику, затим у сложенијим композицијама у виду рељефа, заједно са другим симболима и елементима као код узорка иб: Е 640. Врло често се појављују у виду прореза (отвора) на лопати као код узорака иб: Е 1017 и иб. Е 656, а такве примере представљају и преслице инв. бр. 16374 и 14698 из збирке Етнографског

музеја у Београду.²⁵ Крст се јавља и као просторни елемент и може бити у прорезу на лопати као код примера иб: Е 656 или на врху лопате као код дечије преслице из збирке Народног музеја у Чачку. Поред наведених облика крст се понекад може представити и само бојом као код примера из Црквених Теоца код Пријепоља²⁶ (сл 21).

Поред крста на преслицама се понекад јавља и петокрака која симболизује револуцију и ново социјалистичко време у коме је жена требало да добије важну улогу. Такав један примерак преслице из села Јабланице код Горњег Милановца која је настала 1958. године (иб: Е 644) чува се у збирци Народног музеја у Чачку.²⁷

На једном броју истраживаних преслица јавља се и срце као симбол љубави и доброте. Оне су најчешће поклањане као дарови вољеним особама, девојкама и супругама. Представе срца су обично у виду уреза-перфорације као код узорка иб: Е 656. и Е 1016., али се може јавити и у рељефу, а некад приказано и само бојом.

На преслицама се често јављају и грбови у различитим облицима, варијантама и техникама израде. Они су симбол државности и родољубља и сталне борбе српског народа за слободу и самосталну државу. Појављују се у различитим облицима и варијантама: у виду Немањића грба, старог српског грба са крстом на штиту и оцилима, грба Краљевине Србије и(ли) Краљевине Југославије. Грбови су као знак државности нарочито ушли у моду после проглашења Србије за краљевину 1882. године. После тога су почели да се стављају на фасаде државних установа и јавних зграда (владе, министарстава, начелстава, касарни, школа), а затим се њихова употреба раширила и на бројне употребне предмете (иконостасе,

[23] Братислава Владић-Крстић, *н. г.*, 71, 72, 73.

[24] Светозар Радојчић, „Одјек песме над песмама у српској уметности XIII века”, *Рашка баштина* 1 (Краљево, 1975), 29.

[25] Братислава Владић-Крстић, *н. г.*, 51, 64.

[26] Наведени примерак преслице је технички снимила и за њега прикупила потребне податке Сања Пузовић, студент Факултета техничких наука у Чачку, а у оквиру семинарског рада из предмета *Еко дизајн и окружење*.

[27] Снежана Шапољић-Ашанин, *н. г.*, 14.

полијелеје, чутуре, гусле, надгробне споменике, преслице и ћилиме - сл. 35, 36, 37). У збирци Народног музеја у Чачку постоји већи број преслица са грбом као што су иб: Е 630, Е 640, Е 647 и Е 756. Посебно је значајан пример преслице Е 630 из Горње Горевнице код Чачка на којој је представљен српски војник са пушком и грбом Краљевине Србије (сл. 34).

На преслицама се, поред разних естетских елемената и украса, често јављају и различити натписи и поруке. Они нам пружају важне податке о начину живота, обичајима и схватањима у времену у коме су настале. На неким од њих се налазе иницијали, а некад и имена мајстора и особа којима су биле намењене, а понекад и године израде, као што су примери иб: Е 649, 774 и 649. На преслици из Бреснице код Чачка иб: Е 753 стоји и натпис *Живели младенци*, што значи да је била свадбени дар.²⁸ Поред натписа на неким преслицама се јавља и лик момка који преслицу дарује или лик особе којој се дар поклања. После Другог светског рата на неке преслице се ставља и фотографија момка који је поклања, као на преслици инв. бр. 12314 из збирке Етнографског музеја у Београду.²⁹

На преслицама се налазе и друге поруке у писаном, а некад и у ликовном и симболичном облику које говоре о времену, начину живота и обичајима, али и о осећањима дародавца. Због свих ових ликовних и писаних порука и симбола може се рећи да су преслице имале и улогу данашњих медија - да пренесу поруке, жеље, осећања и схватања у времену у коме су настале.

[28] Снежана Шапоњић-Ашанин, *н. г.*, 15.

[29] Братислава Владић-Крстић, *н. г.*, 66, 67.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Часописи и зборници радова:

1. Група аутора, *Саопштења XXII, XXIII*, Републички завод за заштиту споменика
2. културе Србије, Београд, 1990, 1991.
3. Група аутора, *Рашка баштина 1*, Краљево, 1975.

Каталози:

1. Ашанин-Шапоњић Снежана, *Преслице* (Чачак : Народни музеј, 2004)
2. Марјановић-Вујовић Гордана, Томић Гордана, *Накић на њлу Србије*, каталог Изложбе (Београд : Народни музеј, 1982)

Литература:

1. Владић-Крстић Братислава, *Преслице у традиционалној култури Србије* (Београд : Етнолошки музеј, 1995)
2. Габричевић Бранимир, *Сјудује и чланци о религијама и култовима античкој свијети* (Сплит : Књижевни круг, 1987)
3. Дудић Никола, *Сћара гробља и надгробни белези у Србији* (Београд : РЗСК, 1995)
4. Милетић Нада, *Сћећци* (Београд : Југославија; Загреб : Спектар; Мостар: Прва књижевна комуна, 1982)
5. Милосављевић Драгиша, *Осаћански неимари* (Београд : Просвета; Прибој : Завичајни музеј, 2000)
6. Тулајев Павел, *Венећи* (Београд : Пешић и синови, 2004)
7. Раичевић Слободан, *Сјоменици у сћарој жуји Онојош* (Београд : РЗСК, 1992)
8. Тошић Владимир, *Мрчајевци и околина* Ауторско издање : Мрчајевци, 1978).
9. Феликс Каниц, *Србија земља и сћановништво* (Београд : СКЗ, 1986)
10. Челиковић Борисав, *Свејилишћа рудничкој краји* (Крагујевац : Каленић, 1998).

RESEARCH OF DISTAFFS FROM THE POINT OF VIEW OF THE DESIGN

Research of distaffs from the point of view of the design has allowed us to observe them in a new manner, which has provided very interested results.

For this research we have chosen a representative series of distaffs from the collection of the National Museum in Čačak included in an information database, with all the necessary technical details. That included also a detailed technical survey and check-up of all the measures followed by technical drawings and details which served as a base for further research. The main research of distaffs from the point of view of the design included their three most important components: technical-functional, esthetic and ergonomic, where a special attention was paid to the proportions and esthetic component.

The analysis of the proportions of the researched distaffs gave very important results allowing a different perception of this utility object. The research has shown that although all the analysed distaffs and their types do not have the same proportional ratios, all the examples and their parts were manufactured by using certain proportions. This has been confirmed by regular and almost

always whole numbers defining the ratio between their parts: 1:1, 1:2, 1:3, 1:4, 1:5, 2:3, 3:4, 3.5 and other, which is certainly not accidental.

Besides the proportions, this research has also paid high attention to their ergonomic characteristics, where it has been found that all dimensions and shapes of distaffs and their parts are maximally adapted to the measures and anatomy of their users, that is, to spinners.

Research of esthetic component of distaffs has given very interesting results related to: shape, dimensions, additional esthetic elements and colours. Research of additional esthetic elements or decorations including: rosettes, geometric shapes, strips, frames, religious or heraldic signs and floral elements, has given a special contribution by discovering a new role and meaning of these elements. Some of the frequent elements used on distaffs, such as six-pointed rosette in a circle, have a long continuity in use and date from very long ago.

It has also been confirmed that, besides their utility and ergonomic role, distaffs had an important social role and served to transmit: messages, ideas, symbols, but also emotions and perceptions in the milieu and time they originate from.

Miloš Radovanović, Ph.D.

Brankica Šutić, M. of Arch.

Les recherches sur les quenouilles au point de vue du design

Les recherches sur les quenouilles au point de vue du design donnèrent la possibilité d'une vue d'ensemble d'une manière nouvelle, ce qui fit paraître des résultats tout à fait intéressants.

Pour cette recherche, une série représentative de quenouilles du recueil du Musée national à Cacak fut choisie et on effectua une base d'information, avec tous les détails techniques nécessaires. Cela impliqua également un enregistrement technique détaillé et une vérification de toutes les mesures, puis ensuite une vérification des dessins et des détails techniques, ce qui servit de base aux recherches ultérieures. Les principales recherches de quenouilles au point de vue du design impliquèrent ses trois composantes les plus importantes : technico-fonctionnelle, esthétique et ergonomique, en tenant compte d'une attention particulière consacrée aux proportions et aux composantes esthétiques.

Par l'analyse des proportions explorées des quenouilles, on a abouti à des résultats très importants qui permettent une vue d'ensemble différente de cet objet utilisable. Les recherches montrèrent qu'en dehors du fait que les quenouilles analysées et leurs types ne possédèrent pas les mêmes rapports proportionnels, chez tous les exemplaires et toutes les parties, on constata une utilisation des proportions pour leur exécution. Ceci est confirmé par les rapports réguliers et presque toujours entiers de leurs parties : 1:1, 1:2, 1:3, 1:4, 1:5,

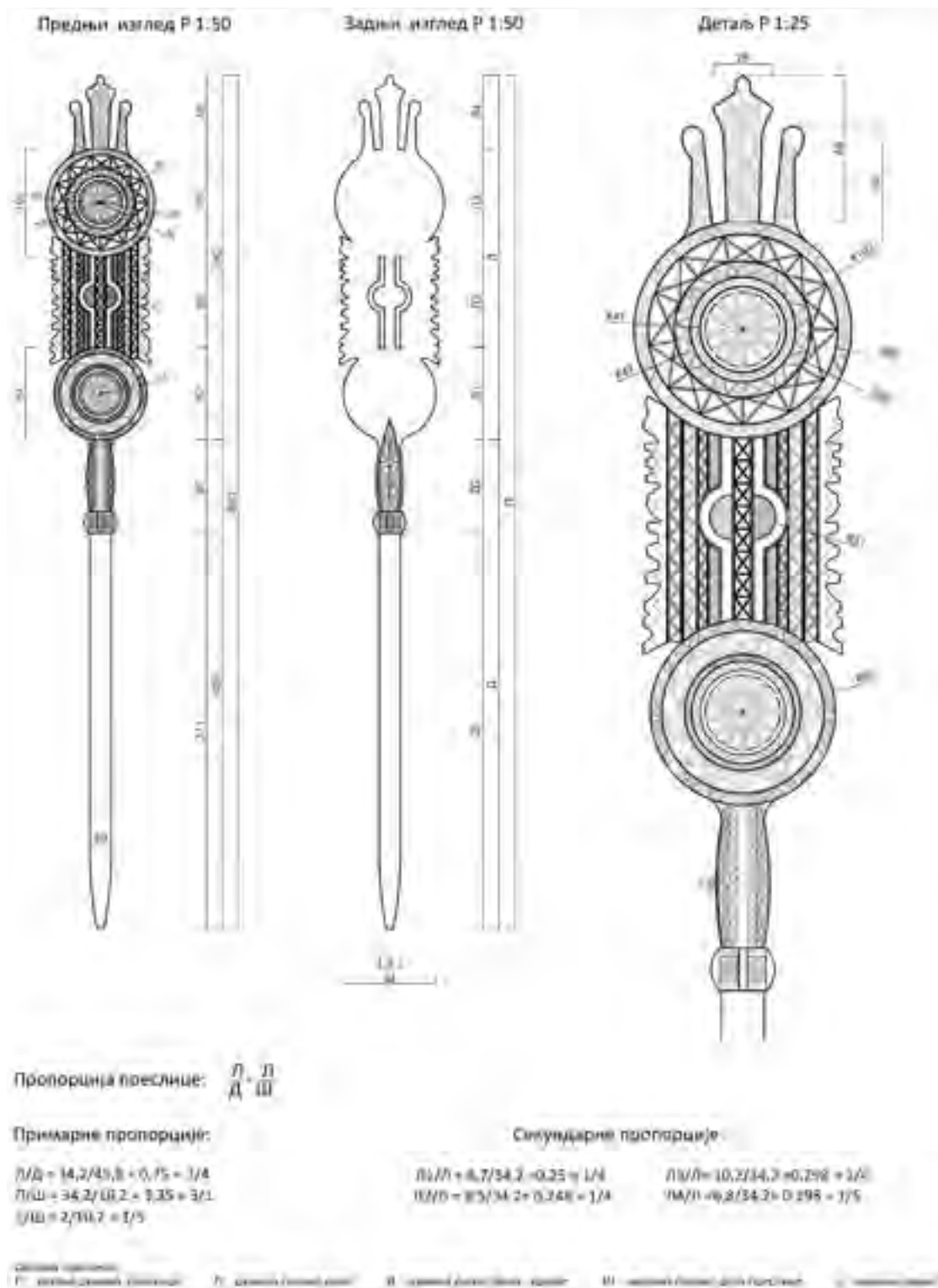
2:3, 3:4, 3:5 et d'autres, ce qui n'est certainement pas par hasard.

En dehors des proportions, une attention particulière dans le cadre des recherches est consacrée également à leur ergonomie, d'après quoi on détermina que toutes les dimensions et toutes les formes des quenouilles et de leurs parties furent au maximum adaptées aux mesures et à l'anatomie de leurs utilisateurs, c'est-à-dire des fileuses.

Les recherches des composantes esthétiques chez les quenouilles donnèrent des résultats particulièrement intéressants liés à la forme, au format, aux suppléments esthétiques et aux couleurs. Les recherches des suppléments esthétiques ou des décorations qui les constituent : rosaces, formes géométriques, rubans, bordures, signes religieux et héraldiques et éléments floraux, dévoilèrent un nouveau rôle et une signification nouvelle de ces éléments. Quelques-uns des éléments fréquents utilisés sur les quenouilles, comme la rosace hexagonale dans le cercle, possèdent une longue durée d'utilisation et leur origine provient depuis bien des temps anciens.

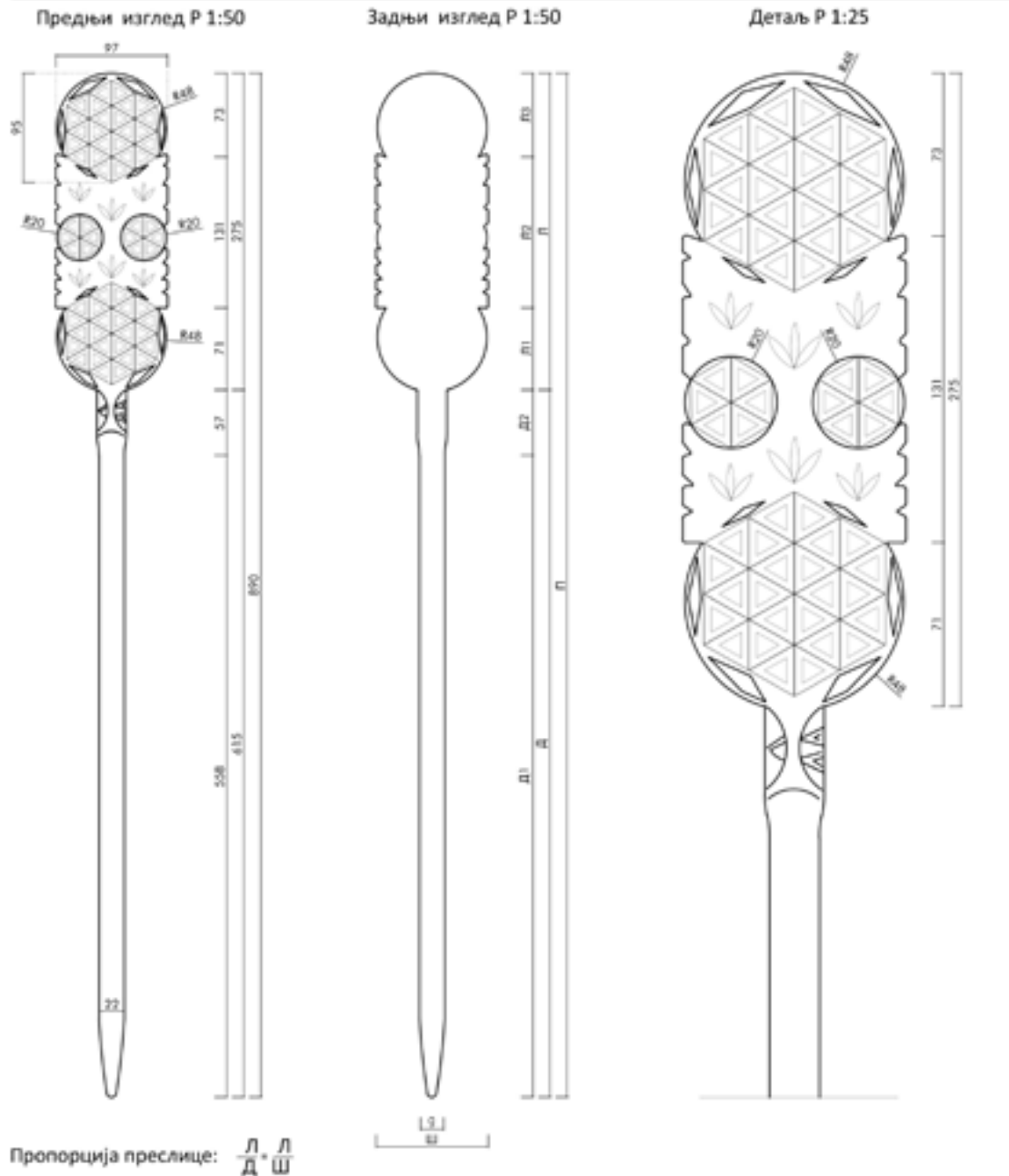
Il a également été confirmé que les quenouilles, en dehors de leur rôle utilisateur et économique significatif, eurent aussi un rôle social important et servirent pour transmettre : des messages, des idées, des symboles, mais également des sentiments et des conceptions dans le milieu et le temps desquels ils provinrent.

Milos RADOVANOVIC, DR
Brankica SUTIC, M.Arch.

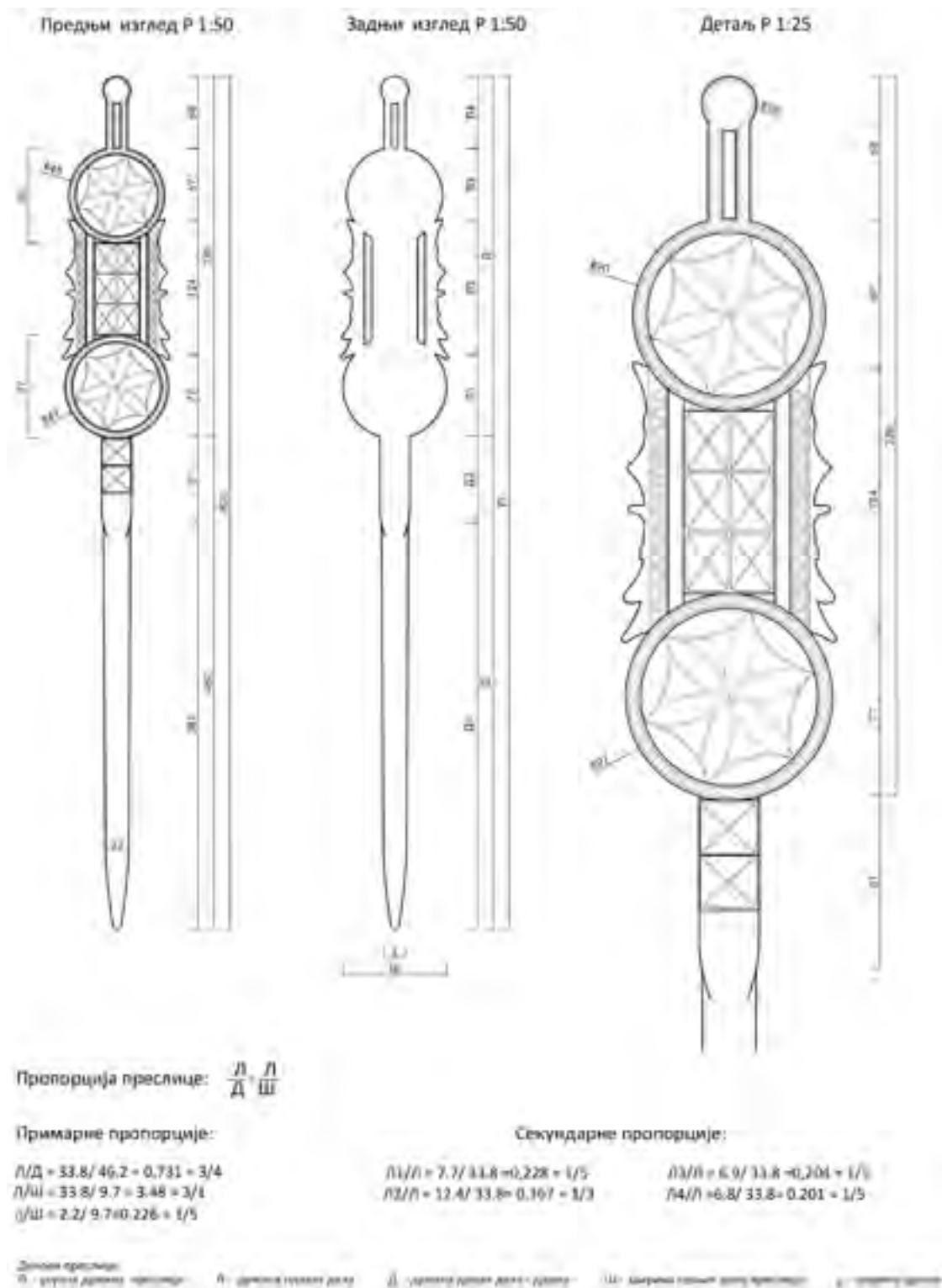
Сл. 1. Технички цртежи и детаљ преслице иб: Е 655 (из збирке Народног музеја у Чачку).

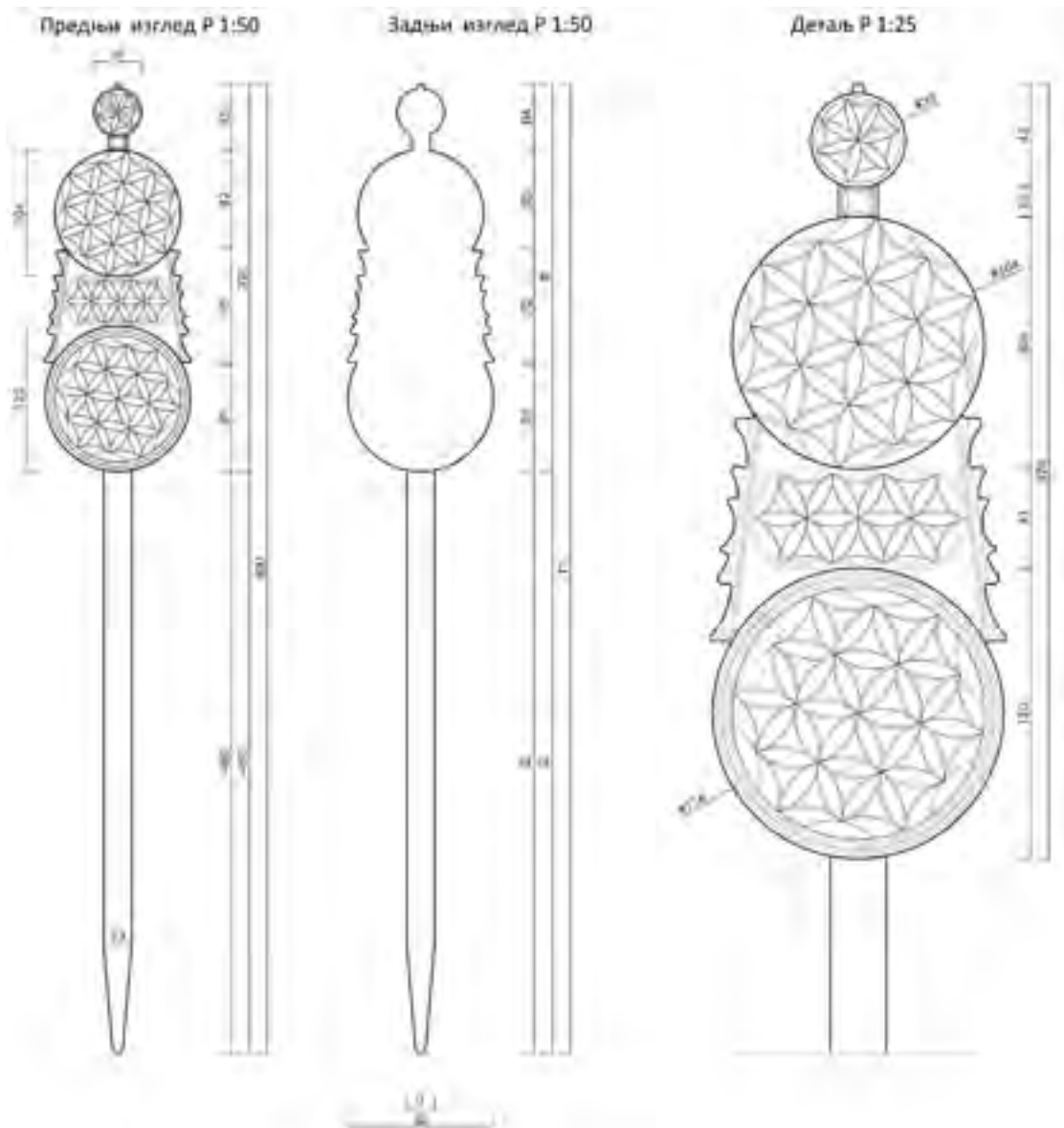

Делови преслице:
 П - укупна дужина преслице   Л - дужина горњег дела   Д - дужина доњег дела - драче   Ш - ширина горњег дела преслице   д - ширина драче

Сл. 2. Технички цртежи и детаљ преслице иб: Е 651 (из збирке Нарудној музеја у Чачку.

Сл. 3. Технички цртежи и детаљ преслице иб: Е 766 (из збирке Народној музеја у Чачку).

Пропорција преслице: $\frac{Д}{Ш} = \frac{Л}{Ш}$

Тримадне пропорције:

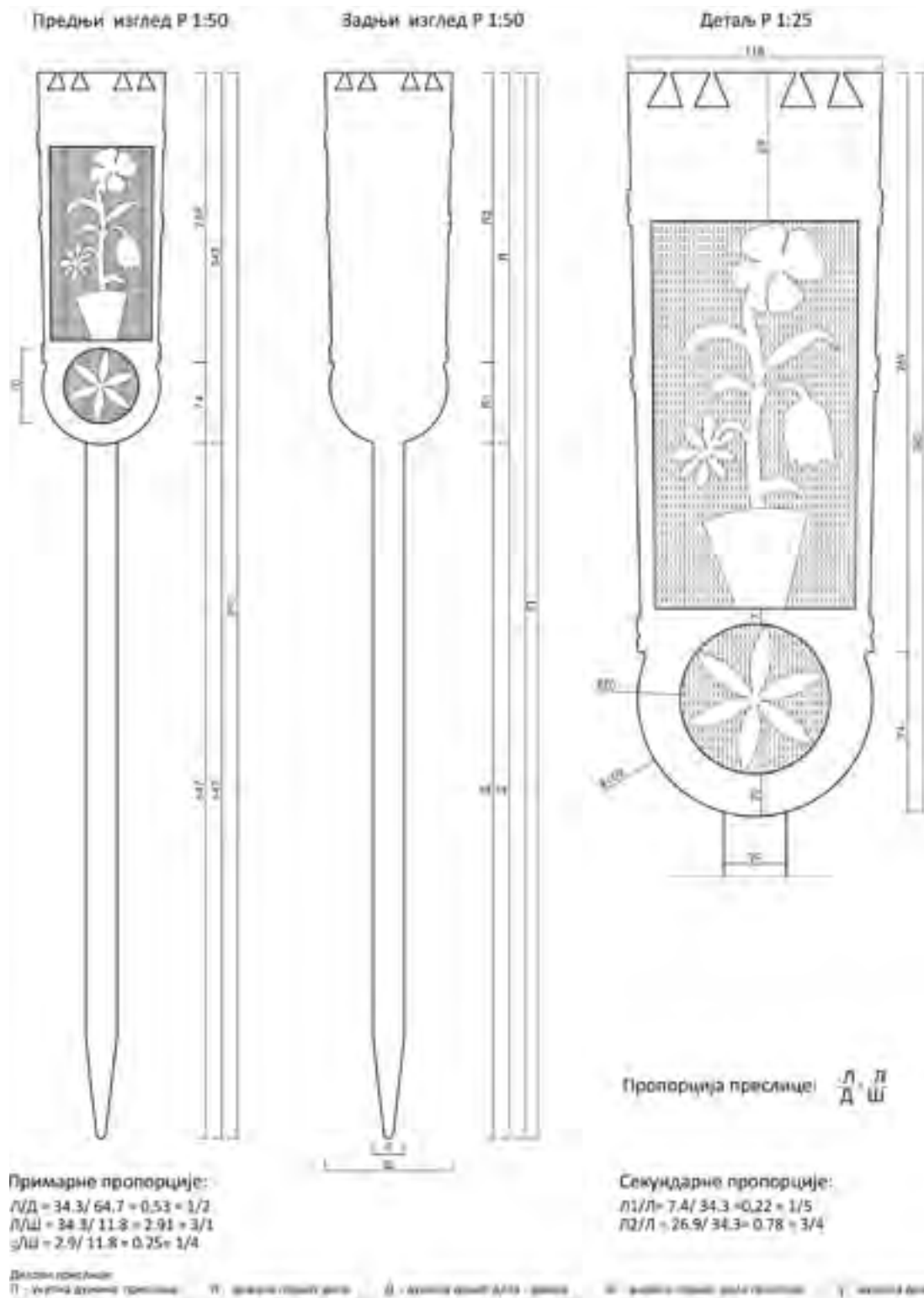
$$\begin{aligned} Л/Д &= 32 / 48 = 0,66 = 2/3 \\ Л/Ш &= 32 / 12 = 2,67 = 8/3 \\ Ш/Д &= 2 / 32 = 0,0625 = 1/16 \end{aligned}$$

Секундарне пропорције:

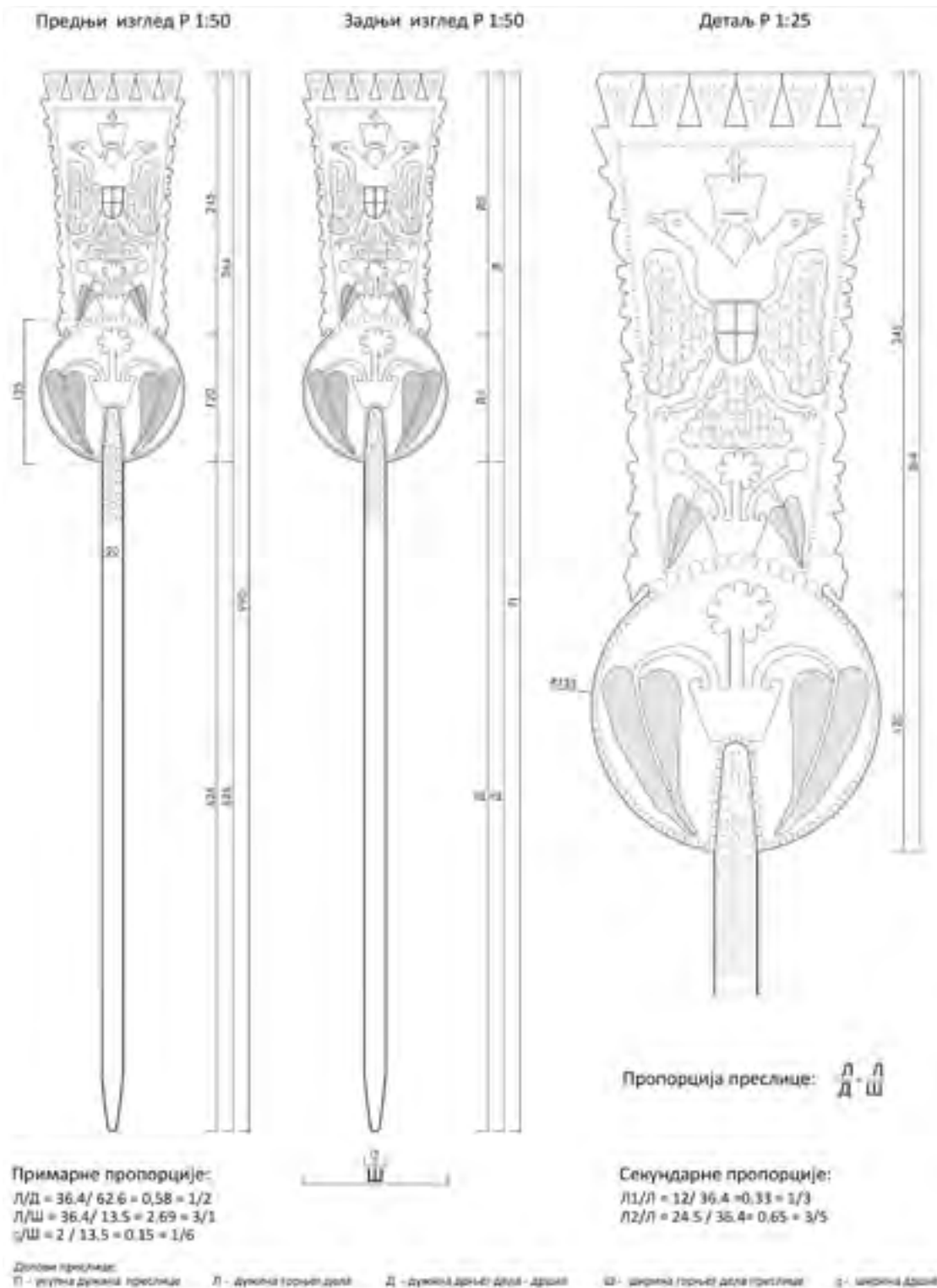
$$\begin{aligned} Л_1/Л &= 8 / 32 = 0,25 = 1/4 \\ Л_2/Л &= 9,5 / 32 = 0,297 = 1/3 \\ Л_3/Л &= 11,5 / 32 = 0,36 = 1/3 \\ Л_4/Л &= 13,5 / 32 = 0,42 = 1/3 \end{aligned}$$

Датум израда: _____
 П - укупна дужина преслице, Л - дужина стуба, Д - дужина дуге главе, Л₁ - дужина стуба, Л₂ - дужина стуба, Л₃ - дужина стуба, Л₄ - дужина стуба, Ш - ширина главе

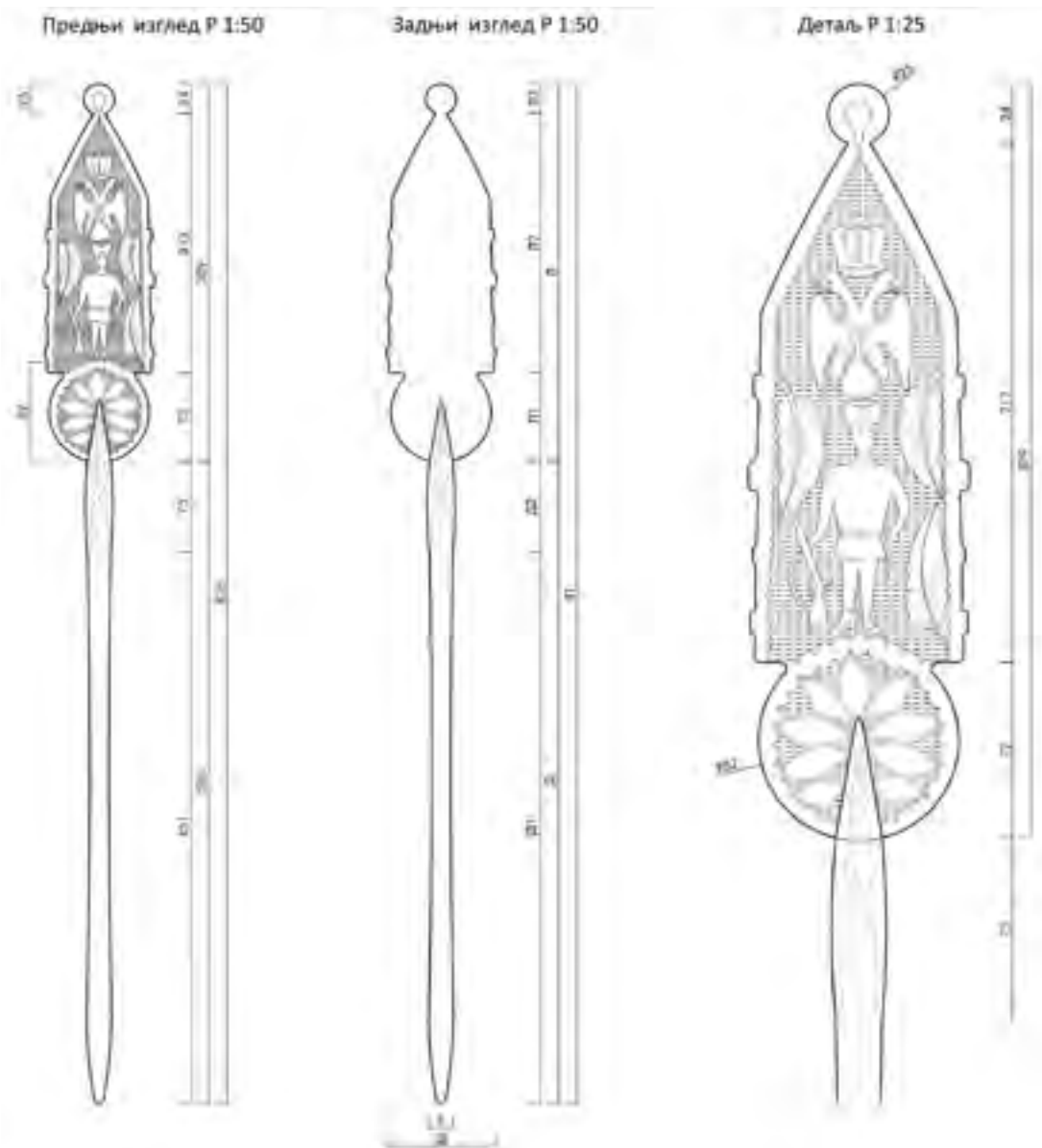
Сл.4. Технички цртежи и детаљ преслице иб: Е 768 (из збирке Народној музеја у Чачку.

Сл. 5. Технички цртежи и детаљ пресецима иб: Е 643 (из збирке Народног музеја у Чачку).

Сл. 6. Технички цртежи и детаљ преслице иб. Е 647 (из збирке Народног музеја у Чачку).

Пропорција преслице: $\frac{Л}{Д} = \frac{Л}{Ш}$

Примарне пропорције:

$$\begin{aligned} \frac{Л}{Д} &= 30,9 / 52,6 = 0,58 \approx 1/2 \\ \frac{Л}{Ш} &= 30,9 / 8,9 = 3,47 \approx 3/2 \\ \frac{Д}{Ш} &= 52,6 / 8,9 = 5,91 \approx 1/4 \end{aligned}$$

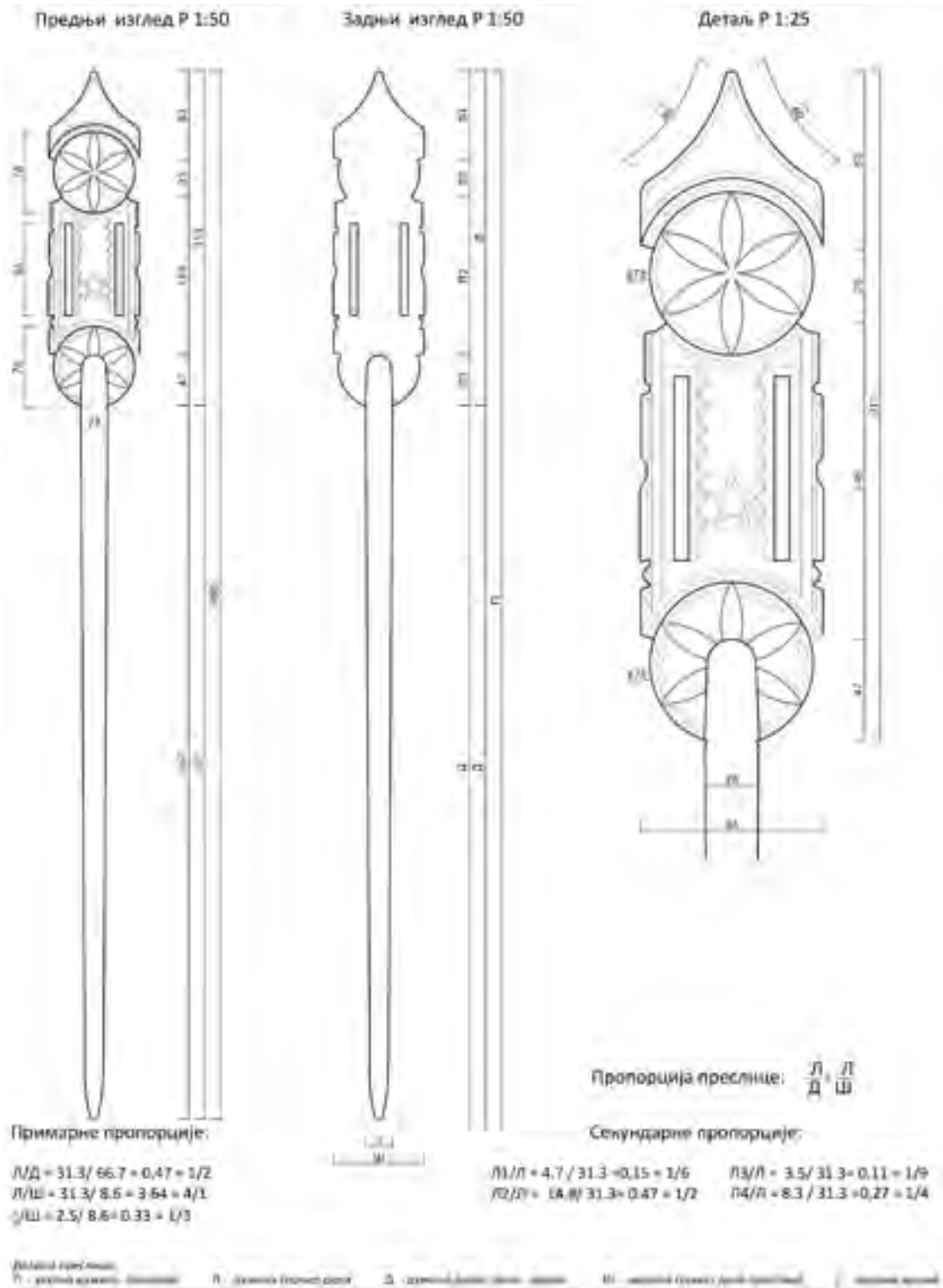
Секундарне пропорције:

$$\begin{aligned} \frac{Л1}{Л} &= 7,2 / 30,9 = 0,23 \approx 1/5 \\ \frac{Л2}{Л} &= 21,3 / 30,9 = 0,69 \approx 3/4 \\ \frac{Л3}{Л} &= 2,4 / 30,9 = 0,08 \approx 1/12 \end{aligned}$$

Датум: 1980.

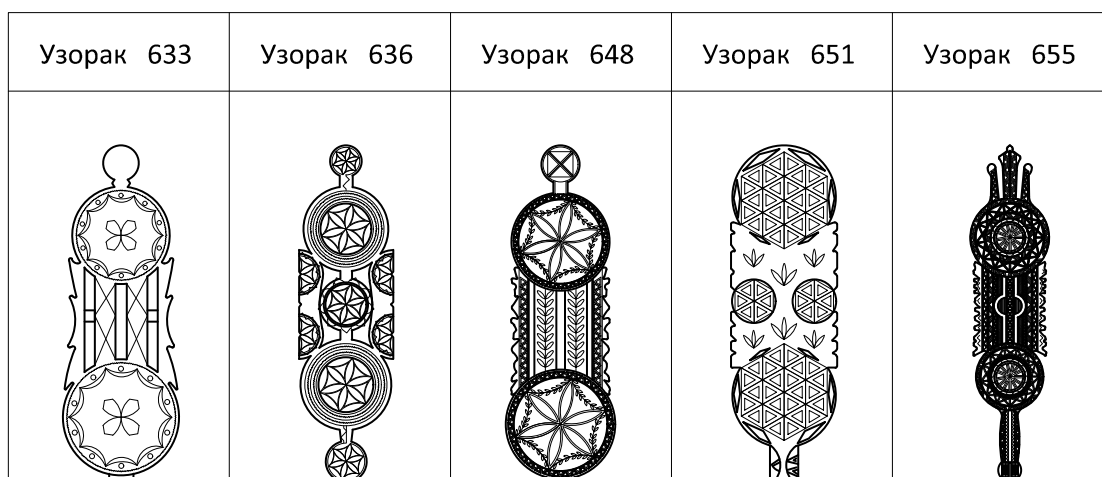
Л - укупна дужина преслице; Д - дужина дрвене главе; Д1 - дужина дрвене главе + дрвене; Л1 - ширина дрвене главе преслице; Ш - ширина дрвене главе преслице; Ш1 - ширина дрвене главе преслице

Сл. 7. Технички цртежи и детаљ преслице иб: Е 630 (из збирке Народног музеја у Чачку).

Сл. 8. Технички цртежи и дешаљ преслице иб: Е 1012 (из збирке Народној музеја у Чачку.

Модел преслице

Табела 1. Пројорције кружно-лојашастих преслица

Ознака преслице	Примарне пропорције	Секундарне и терцијарне пропорције
Узорак 633	$л/д = \frac{3}{5}$; $л/ш = \frac{3}{1}$; $г/ш = \frac{1}{5}$	$л1/л = \frac{1}{4}$; $л2/л = \frac{1}{3}$; $л3/л = \frac{1}{5}$; $л4/л = \frac{1}{8}$
Узорак 636	$л/д = \frac{3}{4}$; $л/ш = \frac{3}{1}$; $г/ш = \frac{1}{5}$	$л1/л = \frac{1}{4}$; $л2/л = \frac{1}{3}$; $л3/л = \frac{1}{5}$; $л4/л = \frac{1}{6}$
Узорак 648	$л/д = \frac{3}{5}$; $л/ш = \frac{3}{1}$; $г/ш = \frac{1}{5}$	$л1/л = \frac{1}{4}$; $л2/л = \frac{1}{3}$; $л3/л = \frac{1}{5}$; $л4/л = \frac{1}{6}$
Узорак 651	$л/д = \frac{1}{2}$; $л/ш = \frac{3}{1}$; $г/ш = \frac{1}{4}$	$л1/л = \frac{1}{4}$; $л2/л = \frac{1}{2}$; $л3/л = \frac{1}{4}$
Узорак 655	$л/д = \frac{3}{4}$; $л/ш = \frac{3}{1}$; $г/ш = \frac{1}{5}$	$л1/л = \frac{1}{4}$; $л2/л = \frac{1}{4}$; $л3/л = \frac{1}{4}$; $л4/л = \frac{1}{5}$

Табела 1а. Пројорције кружно-лојашастих преслица

Табела 2. Пројорције ловајаштих преслица

Узорак 766	$л/Д = \frac{3}{4}$; $л/Ш = \frac{3}{1}$; $г/Ш = \frac{1}{5}$	$л1/л = \frac{1}{5}$; $л2/л = \frac{1}{3}$; $л3/л = \frac{1}{5}$; $л4/л = \frac{1}{5}$
Узорак 774	$л/Д = \frac{1}{2}$; $л/Ш = \frac{3}{1}$; $г/Ш = \frac{1}{5}$	$л1/л = \frac{1}{4}$; $л2/л = \frac{1}{2}$; $л3/л = \frac{1}{4}$
Узорак 1016	$л/Д = \frac{3}{5}$; $л/Ш = \frac{3}{1}$; $г/Ш = \frac{1}{5}$	$л1/л = \frac{1}{3}$; $л2/л = \frac{2}{5}$; $л3/л = \frac{1}{5}$; $л4/л = \frac{1}{9}$
Узорак 1017	$л/Д = \frac{1}{2}$; $л/Ш = \frac{3}{1}$; $г/Ш = \frac{1}{5}$	$л1/л = \frac{1}{5}$; $л2/л = \frac{1}{2}$; $л3/л = \frac{1}{5}$; $л4/л = \frac{1}{6}$
Дечја преслица	$л/Д = \frac{3}{5}$; $л/Ш = \frac{3}{1}$; $г/Ш = \frac{1}{4}$	$л1/л = \frac{1}{3}$; $л2/л = \frac{1}{3}$; $л3/л = \frac{1}{3}$; $л4/л = \frac{1}{8}$

Табела 3. Пројорције кољашто-ловајаштих преслица

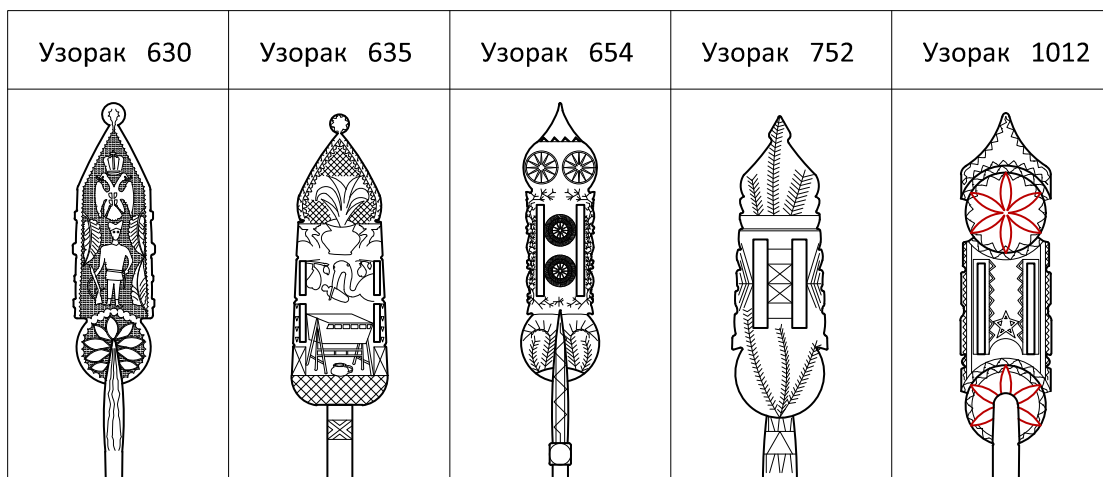
Модел преслице

Ознака преслице	Примарне пропорције	Секундарне и терцијарне пропорције
Узорак 644	$л/д = \frac{1}{2}$; $л/ш = \frac{3}{1}$; $г/ш = \frac{1}{5}$	$л1/л = \frac{1}{4}$; $л2/л = \frac{3}{4}$
Узорак 643	$л/д = \frac{1}{2}$; $л/ш = \frac{3}{1}$; $г/ш = \frac{1}{4}$	$л1/л = \frac{1}{4}$; $л2/л = \frac{3}{4}$
Узорак 647	$л/д = \frac{1}{2}$; $л/ш = \frac{3}{1}$; $г/ш = \frac{1}{6}$	$л1/л = \frac{1}{4}$; $л2/л = \frac{3}{5}$
Узорак 1029	$л/д = \frac{1}{2}$; $л/ш = \frac{3}{1}$; $г/ш = \frac{1}{5}$	$л1/л = \frac{1}{4}$; $л2/л = \frac{3}{4}$
Узорак из Ушћа	$л/д = \frac{1}{1.3}$; $л/ш = \frac{3}{1}$; $г/ш = \frac{1}{5}$	$л1/л = \frac{1}{4}$; $л2/л = \frac{1}{1.3}$

Табела 2

Модел преслице

Ознака преслице	Примарне пропорције	Секундарне и терцијарне пропорције
Узорак 630	$л/д = \frac{1}{2}$ $л/ш = \frac{3}{1}$ $г/ш = \frac{1}{4}$	$л1/л = \frac{1}{5}$ $л2/л = \frac{3}{4}$ $л3/л = \frac{1}{12}$
Узорак 635	$л/д = \frac{1}{2}$ $л/ш = \frac{3}{1}$ $г/ш = \frac{1}{4}$	$л1/л = \frac{1}{2}$ $л2/л = \frac{1}{3}$ $л3/л = \frac{1}{15}$
Узорак 654	$л/д = \frac{1}{1}$ $л/ш = \frac{3}{1}$ $г/ш = \frac{1}{3}$	$л1/л = \frac{1}{5}$ $л2/л = \frac{1}{2}$ $л3/л = \frac{1}{3}$
Узорак 752	$л/д = \frac{1}{2}$ $л/ш = \frac{3}{1}$ $г/ш = \frac{1}{3}$	$л1/л = \frac{1}{5}$ $л2/л = \frac{1}{2}$ $л3/л = \frac{1}{6}$ $л4/л = \frac{1}{12}$
Узорак 1012	$л/д = \frac{1}{2}$ $л/ш = \frac{4}{1}$ $г/ш = \frac{1}{3}$	$л1/л = \frac{1}{6}$ $л2/л = \frac{1}{2}$ $л3/л = \frac{1}{9}$ $л4/л = \frac{1}{4}$

Табела 3

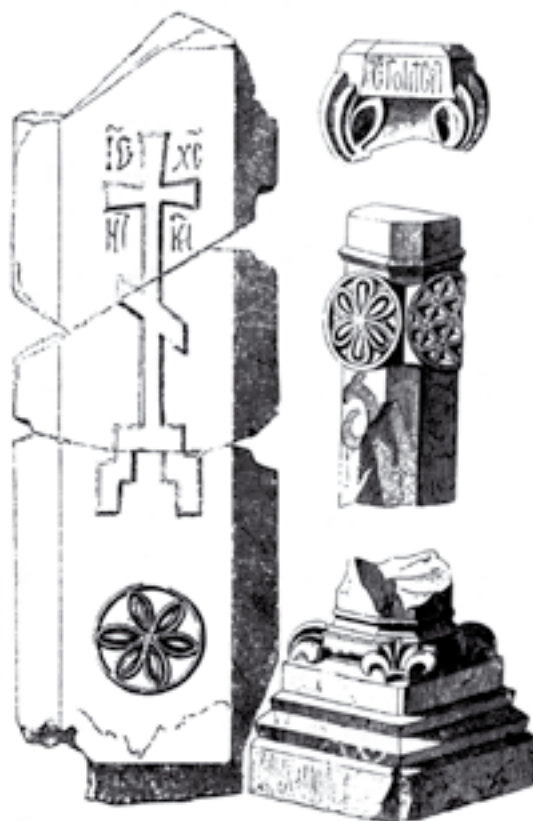
Сл. 9. Нагробни сјоменик еџрурској владара Avlesa Beluskesa из Веџулоније, VII- VI век њ. н. е., Павел Тулајев, Венеџи, 182.

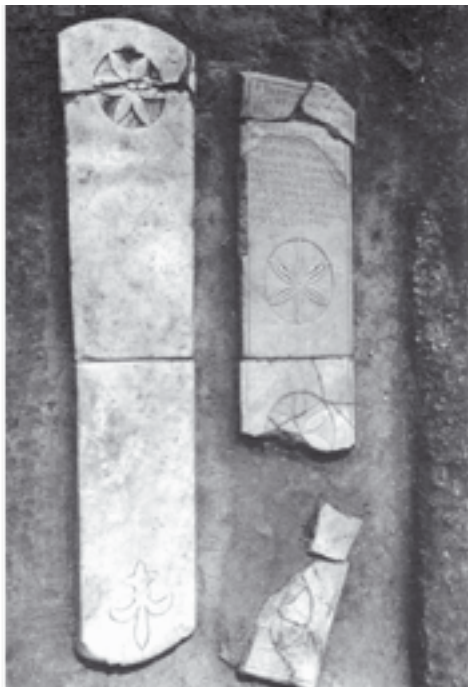
Сл. 11. Деџаљ средњовековне камене џласџике из околине Никџића, Завичајни музеј у Никџићу.

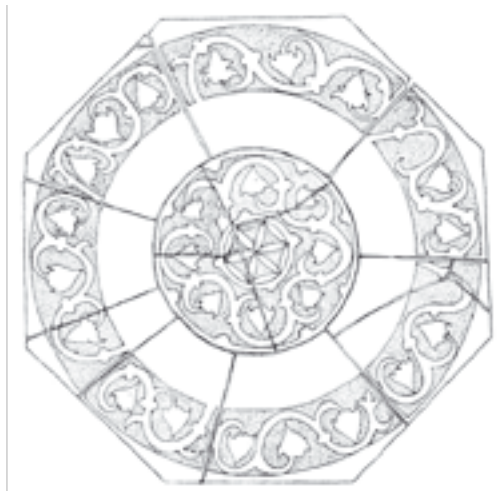
Сл. 10. Сјоменик девојци Рајоне из Голубића код Бихаћа, Градски музеј у Сињу, Габричевић, н., г.

Сл. 12. Камена џласџика из манаџира Жича, XIII век, Феликс Каниц, Србија - земља и сјановниџиво, књиџа друџа, 15.

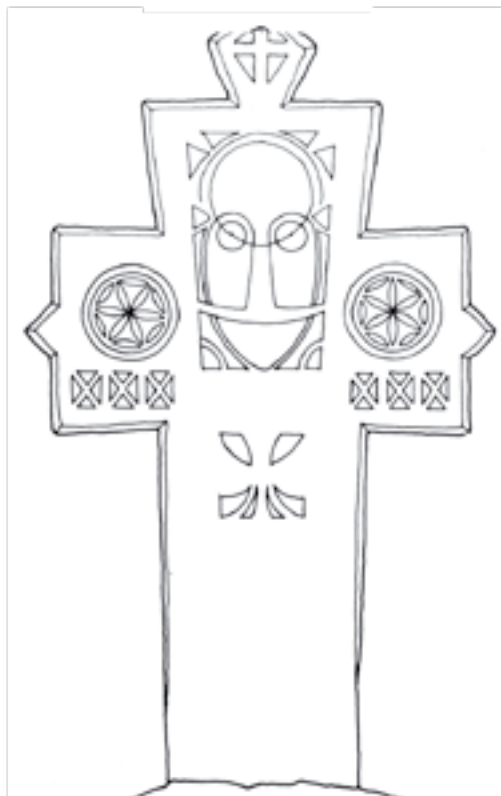
Сл. 13. Розете на надгробним сјоменицима из некрополе у Дићу код Љића, XIV век, Борисав Челиковић, *Свејилишћа рудничкој краја*, 162.

Сл. 14. Розета на амвону у манастиру Св. Тројица на Овчару, XVI век, М. Чанак-Медић, *Манастир Тројица код Овчаром, Рашка башијина* 1, 92.

Сл. 15. Надгробни сјоменик из Горњих Шћипара код новој Пазара, Никола Дудић, *Сћара гробља и надгробни белези у Србији, Београд*, 1995, 480.

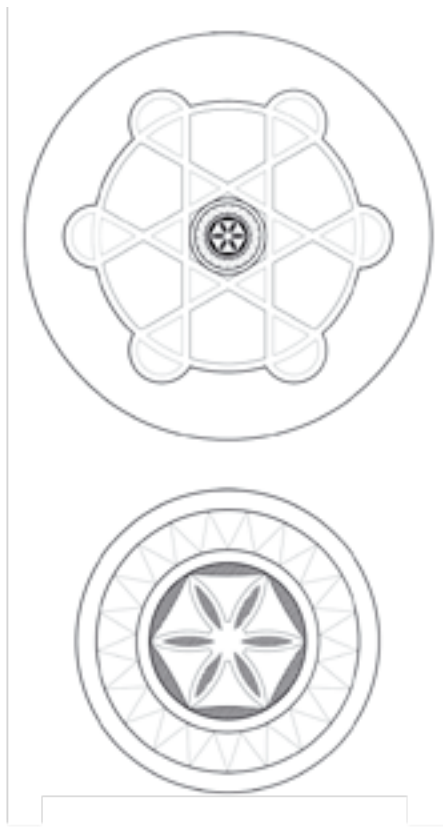

Сл. 16. Надгробни сјоменик из Чумића код Крајујевца, 1838. година, Н. Дудић, н. д., 418.

Сл.17. Нагђробни сјоменик из Нејојина, 1828. година, Н. Дудић, н. д., 299.

Сл. 18. Дејтаљ розетије на амвону храма Вазнесења Бојородице у Чачку, XIX век (шехнички снимак ауђора)

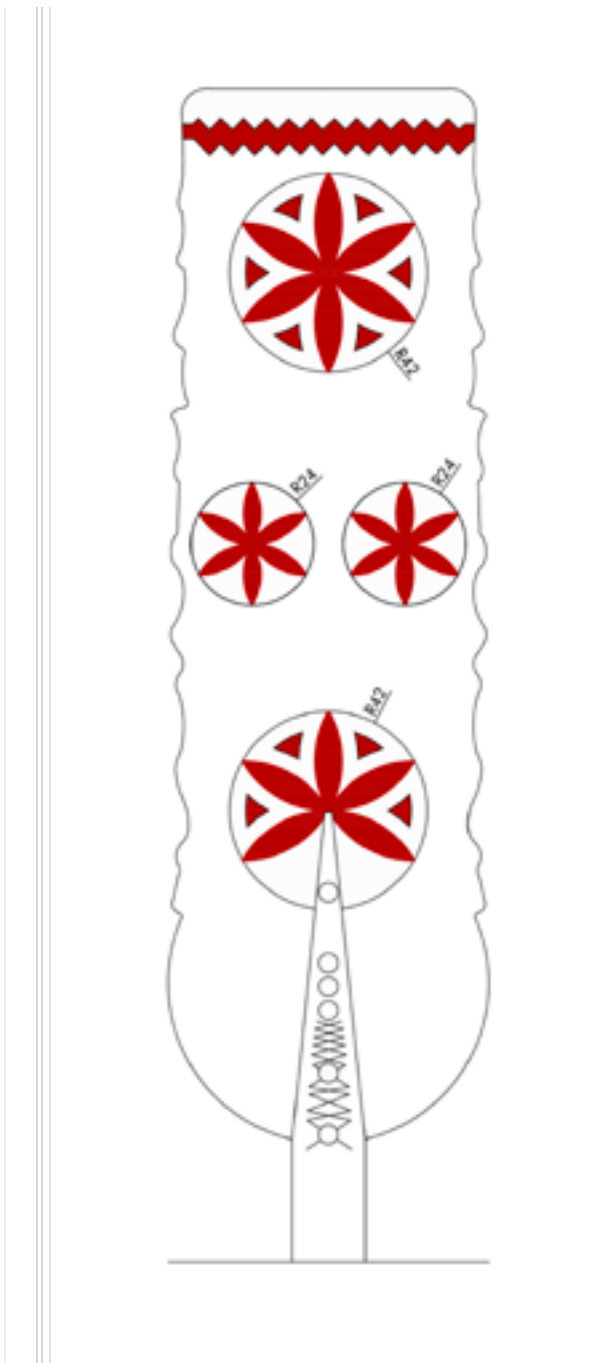
Сл. 19. Орнаменћ са зајадних враћа цркве брвнаре у Јарменовцима на Руднику, јоловина XIX века, Д. Милосављевић, Осаћански неимари, 146.

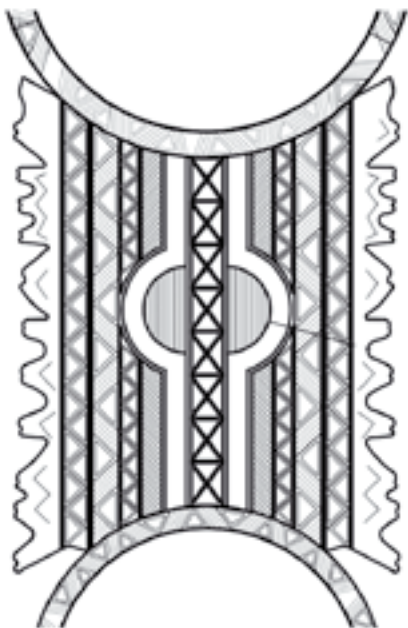
Сл. 20. Дејтаљ розетије на мейталном кайку јодрума на градској кући у Госјодар Јовановој улици у Чачку, јочешак XX века (фођојрафија ауђора)

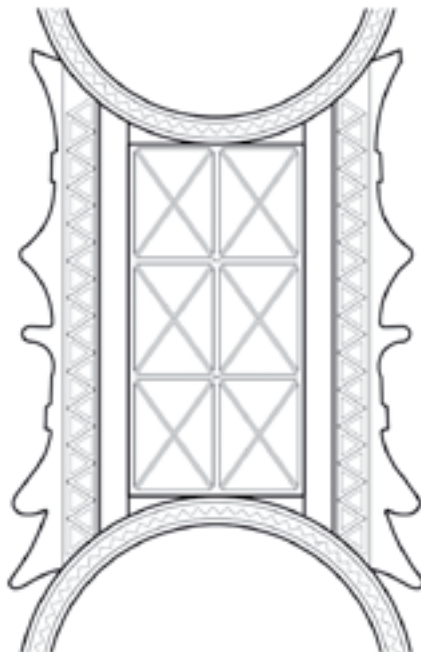
Сл. 21. Детаљ розете на преслици из села Црквени Теоци код Пријепоља (технички снимак - Сања Пузовић)

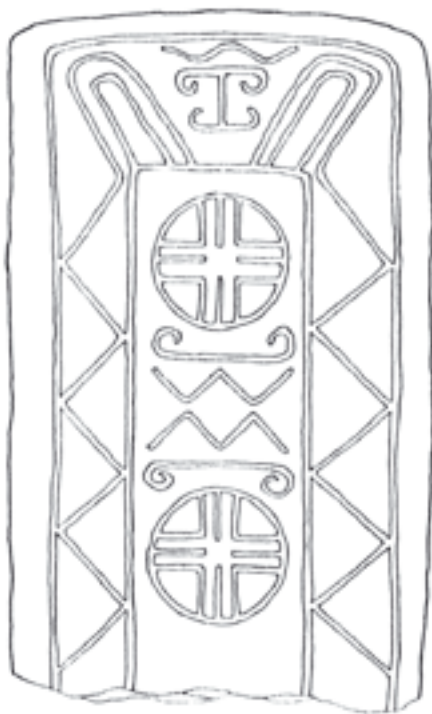
Сл. 22. Детаљ розете на преслици из села Павлица код Ушћа (технички снимак -)

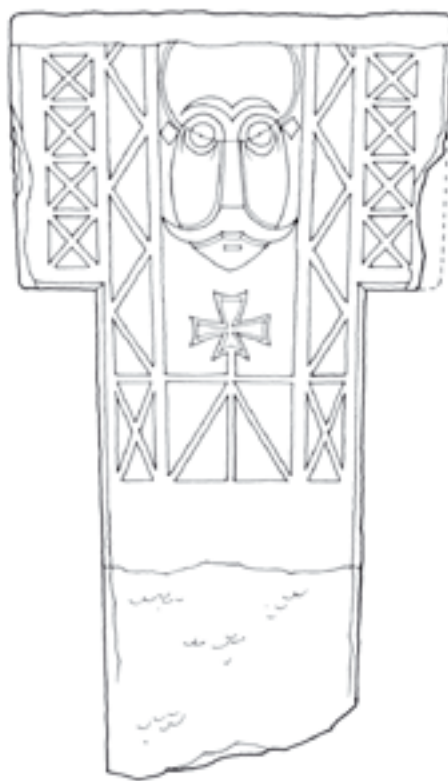
Сл. 23. Геометријски дејали са иреслице иб: Е 655 из збирке Народној музеја у Чачку

Сл. 24. Геометријски дејали са иреслице иб: Е 766 из збирке Народној музеја у Чачку

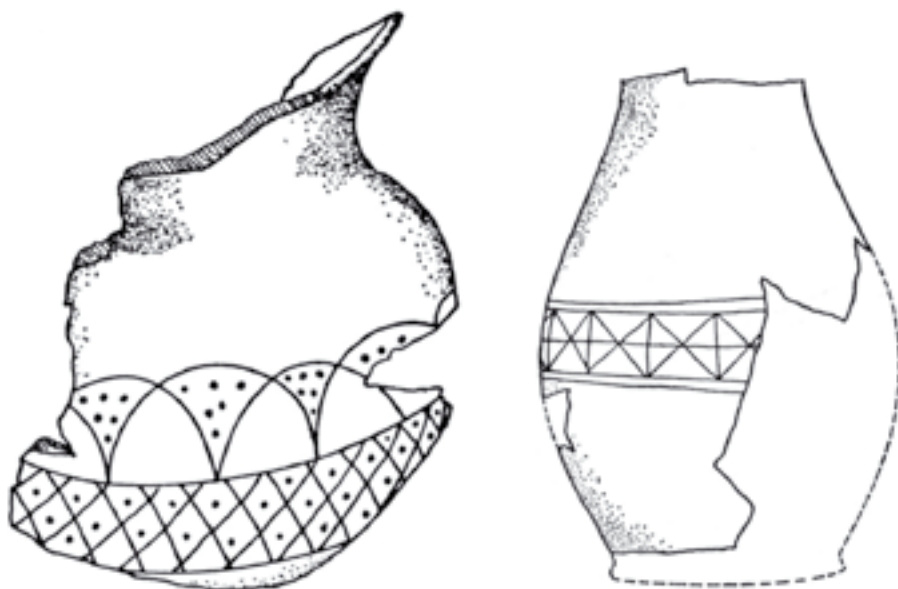

Сл. 25. Нађробни сјоменик са геометријским дејалима из Ушћа на Ибру, XIX век, Н. Дудић, н. д., 405.

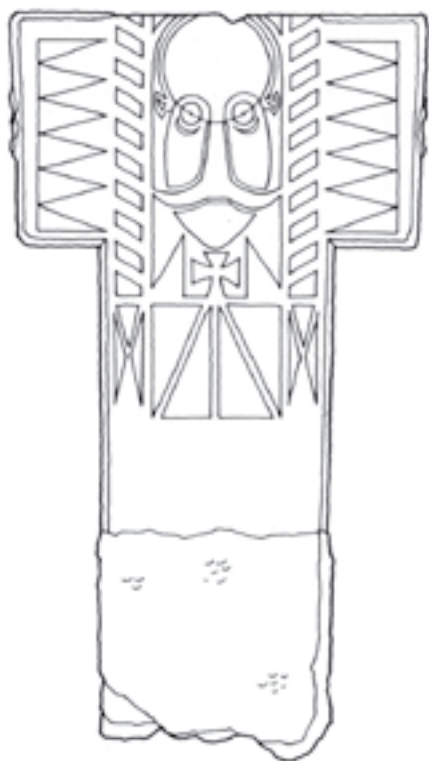

Сл. 26. Нађробни сјоменик са геометријским дејалима, Манасијир Сјуденица (истио, 374)

Сл. 27. Средњовековна керамика са геометријским дејалјима, Средњовековни град Сјалаћ, Рашка башћина 1, 92.

Сл. 28. Надјробни сјоменик са геометријским дејалјима, Манасџир Сјуденица (истио, 372)

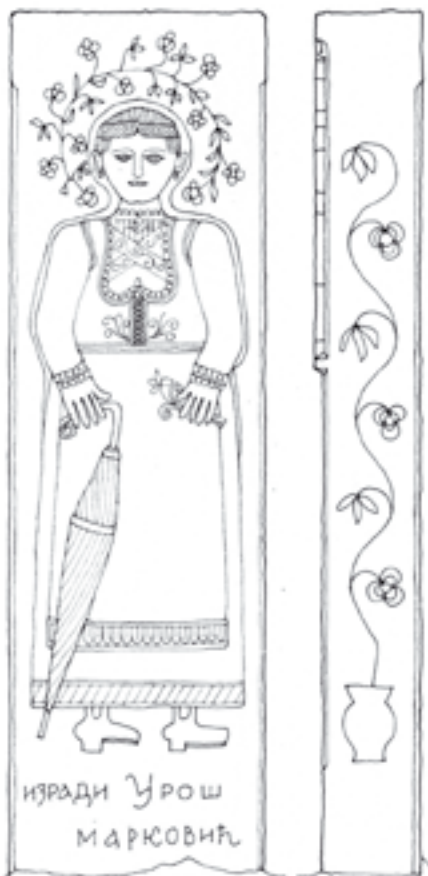
Сл. 29. Дрвена враћа са геометријским дејалјима, Црква брвнара у Брезану код Лайова, XIX век, Д. Милосављевић, Осаћански неимари, 178.

Сл. 30. Дејал саксије са цвећем на иреслици иб:
Е 643 из збирке Народној музеја у Чачку

Сл. 31. Дејал саксије са цвећем на иконосџосу цркве
Св. Вазнесења у Чачку изнад двери, XIX век
(фотографија аушора)

Сл. 32. Флорални дејали на надгробном сџоменуку
из Прањана код Г. Милановца, Н. Дугић, н. д., 331.

Сл. 33. Дејал саксије са цвећем на надгробном
сџоменуку из Цвеџака код Краљева, 1923. година,
Н. Дугић (истио, 411)

Сл. 34. Дејал њрба на њреслици иб: Е 641 из збирке Народной музеја у Чачку

Сл. 36. Дејал њрба на сѝоменуку у Табановићима код Пожеје (фойѝографија ауѝора)

Сл. 35. Дејал њрба на чуѝури из ѝривајне збирке Милоша Радовановића (фойѝографија ауѝора)

Сл. 37. Дејал њрба на ћилиму из околине Нове Вароши (фойѝографија Снежана Шайѝић -Ашанин)